

Bakım Hizmetlerinde Çalışan Kadın Göçmenler: İzmir Kenti Örneği¹

Hatice Begüm Kamış Aykaç² ve Selver Özözen Kahraman³

Öz

1991 yılında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) dağılmasıyla birlikte serbest piyasa ekonomisine geçen ülkelerde ekonomik uyum problemlerine bağlı olarak, büyük bir işsiz sınıf meydana gelmiştir. Özellikle özelleştirmeler ve düşük ücret politikaları bu ülkelerde kadın işsizliğini artırmıştır. Kendi ülkelerinde işsiz kalan kadınlar bir başka ülkede yine toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı işlerde çalışmak için göç hareketine katılmışlardır. 1980'li yıllarda Türkiye'nin serbest piyasa ekonomisine geçişiyle birlikte kadınlar iş hayatında etkin rol üstlenmeye başlamıştır. Bu durumun sonucunda özellikle kentlerde cinsiyetçi bakış açısıyla kadınların görevi olarak atfedilen çocuk, yaşlı ve hasta bakımı ile ev içi hizmetlerini devredebilecekleri yeni bir çözüm arayışı ortaya çıkmıştır. Türkiye'de yaşlı nüfustaki ve kadın istihdam oranlarındaki artış sonucunda kadınlara yüklenen çeşitli ev içi ve bakım hizmetleri özellikle BDT ülkelerinden gelen göçmen kadınlara devredilmeye başlamıştır. Bu araştırma kapsamında Özbekistan, Gürcistan, Türkmenistan ve Azerbaycan'dan İzmir'e gelen 18 kadın göçmenle derinlemesine ve yüz yüze görüşme yapılmıştır. Göçmen kadınların göç süreçleri, geldikleri ülke ve donanımlarına göre tercih etme ve edilme durumlarında etkili olan faktörler incelenmiştir. Bu göç hareketinin mekânsal örüntüleri ve bu kadınların taşıdığı "göçmen, hizmetçi, bakıcı ve kadın" kimliklerinin, çalışma ve yaşam koşullarında yarattığı avantajlar ve dezavantajlar ile karşılaştıkları zorluklarla, tabmini kalış süreleri ve aileleriyle iletişimleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Kadın göçmenlerin Türkiye'yi ve İzmir'i tercih etme sebeplerinde ekonomik, kültürel faktörler ile akrabalık ilişkilerinin ve İzmir'in sosyal-kültürel yapısının etkili olduğu görülmektedir. Kadınların çalıştıkları alanlara göre seçilebilirliğini belirleyen faktörler, geldikleri ülke ve sahip oldukları donanımlardır. İzmir'in yaşlı nüfus oranının yüksek olması ve kadınların çalışma hayatında daha fazla yer alması, bu kadınların ev içi hizmetlerindeki iş yükünü artırmış ve yardımcı ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu ihtiyaçları karşılamada kamusal ve özel desteklerin zayıflığı, bireyleri evde enformel bakıma yönlendirmiştir. Göçmen kadınların İzmir'de ev içi hizmetlerde en çok tercih edildikleri alan yaşlı ve yaşlı hasta bakımıdır. Göçmenler, daha çok Konak, Karşıyaka, Bornova ve Balçova gibi eğitim ve gelir seviyesinin yüksek olduğu ilçelerde çalışmaktadırlar. Bu ilçelerde göçmenlerin varlığının nedeni, evdeki bireylerin çalışması ve bu bireylerin bakıma ihtiyacı olan kişiler (yaşlı, hasta, çocuk) için kendilerine yardımcı aramasıdır. Bu sistem, iki taraflı bir anlaşma içinde devam etmekle birlikte göçmen kadınların genellikle kayıt dışı çalışması onları daha korumasız ve güvencesiz hale getirmiştir.

Anahtar Kelimeler: BDT; İzmir; Uluslararası Emek Göçü; Göçün Feminizasyonu; Bakım Hizmetleri

¹ Bu çalışma "Eski SSCB Ülkelerinden Kadın Emek Hareketinin Seçiciliği: İzmir İli Örneği" başlıklı yüksek lisans tezi kapsamında hazırlanmıştır.

² Hatice Begüm Kamış Aykaç, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi - Coğrafya - Yüksek lisans öğrencisi, Çanakkale, Türkiye. E-mail: bgmkam7@gmail.com.

³ Prof.Dr. Selver Özözen Kahraman, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi - Coğrafya Bölümü Beşeri Coğrafya Anabilim Dalı, Çanakkale, Türkiye. E-mail: sozozen@comu.edu.tr.

ABSTRACT IN ENGLISH

Women Immigrants Working in Care Services: The Example of the City Izmir

With the dissolution of the Union of Soviet Socialist Republics (USSR) in 1991, a large unemployed class has emerged in countries that have transitioned to a free market economy due to economic adjustment problems. Especially privatizations and low wage policies increased female unemployment in these countries. Unemployed women in their own countries joined the migration movement in another country to work in jobs based on gender inequality. In the 1980s, with Turkey's transition to a free market economy women have begun to play an active role in business life. As a result of this situation, a search for a new solution has emerged in which they can assign child, elderly and patient care and domestic services, which are attributed to women as the duty of women with a sexist perspective, especially in cities. A variety of domestic and care services loaded to women in Turkey, has started to be transferred to the immigrant women especially from the former CIS countries, as a result of the increase in the elderly population and women employment rate. Within the scope of this research, in-depth and face-to-face interviews were conducted with 18 women immigrants from Azerbaijan, Georgia, Turkmenistan and Uzbekistan, who came to İzmir. With the grounded theory approach, the factors affecting the migration processes of migrant women, their preference and preferability according to their country of origin and their skills were examined. The spatial patterns of this migration movement and the advantages and disadvantages created by the "immigrant, servant, caregiver and female" identities of these women in working and living conditions and the ways to cope with the difficulties they face, estimated length of their stay and their communication with their families have been tried to be determined. Economic, culture and religion, kinship relations and the social - cultural structure of İzmir are seen to be effective in the reasons why women immigrants prefer Turkey and İzmir. the factors that determine the eligibility of women according to the fields they work in are the country they come from and their skills. The high proportion of İzmir's elderly population and the fact that women are more involved in their working lives has increased the workload of these women in domestic services and revealed the need for help. The weakness of public and private support in meeting these needs has led individuals to informal care at home. The most preferred area of immigrant women for domestic services in İzmir is elderly and elderly patient care. Konak, Karşıyaka, Bornova and Balçova, where immigrants work, are the districts where education and income levels are high. The reason for the presence of immigrants in these districts is that individuals at home work and seek help for people in need of care (elderly, sick, children). Although this system continues in bilateral agreement, the informal employment of immigrant women has made them more vulnerable.

Keywords: CIS; İzmir; International Labor Migration; Feminization of Migration; Care Services

Giriş

Günümüzde uluslararası göçmenlerin yaklaşık yarısını oluşturan kadınlar; erkekler için yazılmış göç kaidelerinin dışına çıkarak, evlilik, annelik, evlatlık, işçilik ve öğrencilik gibi kadınlık kimliği içine sıkıştırılmış rollerini uluslararası hareketler içinde yeniden yaşayarak, bilerek veya bilmeyerek içinde buldukları kalıplara meydan okuma süreci başlatmışlardır. Kadınların göç sürecine katılımlarının artması, göç alan ve göç veren ülkeler açısından ekonomik ve sosyal değişimi hızlandırmıştır.

Göçmen kadınların sınıf, kimlik, kültür, istihdam, ücret gibi farklı konularda karşı karşıya kaldıkları eşitsizlikler ve göçte farklı kadınlık durumları feminist yaklaşımlarla araştırılmaktadır. Göç literatüründe 1980'li yıllardan itibaren feminist yaklaşımlarla kadınların emek piyasalarındaki konumları incelenmeye başlanmıştır. 1980'li yılların sonundaki ekonomik dönüşümlerle birlikte göç akımlarında kadın sayısının artışı, göç literatürüne de yansımıştır. Kadınların ücretli işlerde iş gücüne katılma oranı arttıkça, kırdan kente ya da dünyanın başka yerlerine olan hareketliliği de artmıştır (Phizackle, 1983; aktaran Demirdizen, 2013:1). Geleneksel cinsiyet rollerindeki değişim ve uluslararası yeni iş bölümünün kadın hareketliliğinin artmasında etkili olduğu çeşitli araştırmacılar tarafından (Salazar-Parrenas, 2000, 2001; Ünlütürk-Ulutaş ve Kalfa, 2009:13) belirtilirken, Kofman vd., (2000:3) ise

bunlardan farklı olarak feminist çalışmalarda, göçmen kadınların konumları, heterojen yapısı, iş gücü piyasalarındaki varlıkları ve refaha katkıları yanında artan siyasi faaliyetlerine vurgu yapmıştır. Uluslararası kadın göçmen sayısındaki artış ile birlikte kadınların göç ettikleri ülkelerde uluslararası iş bölümü ve cinsiyetçi rollerin etkisi altında genellikle eğlence, seks işçiliği, tekstil ve ev-bakım işlerinde istihdam edildikleri görülmektedir. Akalın (2014:205) da ev hizmetlerindeki artışın özellikle gelişmiş ülkelerde bakım hizmetlerinde ortaya çıkan iş gücü açığına bağlı talepten kaynaklı olduğunu belirtmiştir.

Ev içi hizmetlerde çalışan kadınlar, çalışma izni olmadan çalıştıkları takdirde yasa dışı statüleri nedeni ile hem çalışma alanında hem de diğer alanlarda dünyanın diğer yerlerinde olduğu gibi, ülkemizde de kırılgan ve sömürüye açıktırlar (Çelik, 2005:185-190). Diğer taraftan kadın göçmenler genellikle gittikleri ülkelerde sahip oldukları niteliklere göre daha düşük statülü işlerde, daha güvencesiz ve düşük ücretle çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Bu durum göçmen alan ülkelerdeki iş gücü piyasalarının kadın-erkek, yerli-yabancı kadın, gibi cinsiyet ve etnik temelli parçalara bölünmüş olması ve göçmenlere genellikle daha düşük nitelikli işlerin kalması ile açıklanabilir.

Kendi ailelerinin ekonomik sorunlarına başka ülkelerde çözüm arayan bu kadınlar, çocuklarının ya da ebeveynlerinin bakımlarını ülkelerindeki aile yakınlarına bırakarak, uluslararası annelik yapmak zorunda kalmaktadır. Kadının sömürülen emeği ve uluslararası annelik konusu göç literatüründe sıkça işlenen konulardan biridir. Parrenas (2000), ABD ve İtalya'daki Filipinli kadın göçmenler üzerine yaptığı çalışmada, bakım ve ev hizmetlerinin ırk ve cinsiyet ayrımına dayalı bir hale geldiğini ve bu işlerin genellikle Filipinli kadınlara devredildiğini belirtmiştir. Hondagneu-Sotelo ve Avilla (2014) ise Los Angeles'a dadılık yapmak ve ev hizmetlerinde çalışmak için gelen Latin göçmen kadınlar üzerine yaptığı çalışmada, kadınların göçmen olarak yaşadıkları zorluklar dışında, ülkelerinde bıraktıkları çocuklarının temel ihtiyaçlarını sağlamak için kısıtlı zaman ve mekân koşullarında uluslararası annelik yaptıklarını belirtmiştir. Aynı yazar, kadın göçmenlerin bu güçlüklerle başa çıkabilmesi için annelik yapabilmeyi seçme hakkı, adil aile ve çalışma politikalarının başlatılması, cinsiyet eşitsizliklerinin giderilmesi, ırk, sınıf ve vatandaşlık statüsünden kaynaklanan eşitsizliklerin iyileştirilmesi gerektiğini önermiştir.

1991 yılı ve sonrasında, SSCB'nin dağılma sürecinde yaşanan işsizlik ve yoksulluk kadınları, başta ev işleri ve seks işçiliği olmak üzere çeşitli işlerde çalışmak için ulusal sınırları aşarak, aile üyelerinden bağımsız biçimde göç etmeye zorlamıştır (Oishi, 2005; Akalın, 2014). Bu süreç, Türkiye'nin uluslararası nüfus hareketi içindeki konumunu ve gelen yabancıların bileşimini değiştirmiştir (Akalın, 2014:86).

Türkiye 1990'lı yılların ikinci yarısından itibaren aşamalı olarak göç veren bir ülke konumundan göç alan bir ülke konumuna geçmiştir (Sirkeci ve Zeyneloğlu, 2014:82). Bundan dolayı Türkiye dünyanın çok farklı bölgelerinden kadın göçmeni de çekmeye başlamıştır. Türkiye, Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) başta olmak üzere Ortadoğu (Suriye, İran ve Irak), Sahra-Altı Afrika (Nijerya, Somali, Kongo, Kenya, Uganda ve Eritre) ve Filipinler gibi Asya Pasifik ülkelerinden gelen kadınlar için istihdam alanı olmuştur. Atatimur (2008), 2007 yılında Türkiye'ye gelen göçmen kadın iş gücü profilini Moldova, Romanya ve Türkmenistan'dan gelen kadınların oluşturduğunu ancak 2008'de başta Gürcistan olmak üzere Kafkas ülkelerinden gelen kadınların yoğunluk kazandığını ifade etmiştir. Akay-Ertürk'ünde (2015:528) çalışmasında belirttiği gibi 2012 yılından sonra BDT ülkelerinden gelen göçmen kadınların çalışma izni alma sayısı erkeklerden daha fazladır. Toksöz ve Ulutaş (2011) ve

Demirdizen Çevik (2013) ise kaynak ülkelerin çeşitlenmesinde göç düzenlenmelerinin, yapılan vize anlaşmalarındaki kalış sürelerinin ve vize almadaki kolaylıkların etkili olduğunu belirtmişlerdir. Bu kolaylıklara son yıllarda Türkiye'ye yönelik kadın göçlerini kolaylaştıran aracı kurumların varlığını da eklemek mümkündür.

Türkiye ile ilgili literatür incelendiğinde kadın göçmenlerin özellikle; çeşitli ev içi bakım hizmetleri, tekstil, turizm, eğlence, bavul ticareti (Yükseker, 2003) ve fuhuş gibi sektörlerde çalıştığı görülmektedir. Daha önce yapılmış olan ve Antalya'nın, Ankara'nın, Marmaris'in ve İstanbul'un örneklem alanı olarak seçildiği çalışmalarda, BDT ülkelerinden gelen kadın göçmenlerin Türkiye'de yaşadıkları zorluklar incelenerek, göç süreçlerinde, kadınların kimliklerinden dolayı yaşadıkları dışlanma ve baskılar aktarılmıştır (Deniz ve Özgür 2010; Gebelek 2008; Gökmen 2011; Akalın, 2014; Dedeoğlu, 2011). Türkiye'de ev hizmetlerinde çalışan göçmen kadınlarla ilgili literatür, ağırlıklı olarak BDT ülkelerinden gelen kadınlar üzerinedir. Sınırlı sayıda çalışma ise Ortadoğu, Afrika ve Filipinler'den gelen kadınlarla ilgilidir. Hristiyan Iraklı göçmenler üzerine gerçekleştirilen araştırmada (Danış, 2007) göçmenlerin, Süryani ve Ermeni ailelerinin yanında ev işlerinde çalışmakta olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Suriyeli kadın göçmenlerle ilgili yapılan çalışmalarda kadınların, daha çok ev temizliği işlerinde, tekstil sektöründe, tarım sektöründe ve küçük ölçekli işletmelerde (kuaför ve terzi vb.) çalıştıkları ve evlerinde ucuz maliyetler karşılığında nakış işleri yaptığı aktarılmıştır (Barın, 2015; Kaya, 2016; Öztürk ve Genç, 2016; Kılıncı Canbaz, 2020). Türkiye'de Filipinli dadılar üzerine yapılan çalışmada ise, Filipinli kadınların ülkemize 1990'lı yıllarda kendileri bağımsız olarak, 2000'lerden itibaren ise ailelere ev hizmetlerinde çalışacak personel sağlayan danışmanlık şirketleri aracılığıyla geldikleri belirtilmiştir. İlk olarak İstanbul'da ortaya çıkan bu aracı kurumlar, daha sonra İzmir, Antalya ve Ankara gibi metropollerde de artan bakıcı talebinden sonra, bu büyük şehirlerde de ofislerini açmışlardır. Bu aracı firmaların ulusaşırı ağlarının genişlemesi ve piyasada hem kadın işveren sayısının hem de göçmen kadın istihdamının artması, bu aracı firmaların bu alanda çalışma faaliyetlerini arttırdığını göstermektedir (Deniz, 2018). Türkiye'nin mevcut göç rejimi içerisinde kayıtsız göçmenler arasında yer alan Afrikalı göçmenlerden Ugandalı göçmen kadınların toplumsal cinsiyete dayalı göç deneyimlerini aktaran Coşkun (2016), kadınların kendi ülkelerinde yaşadıkları baskıdan ve işsizlikten kaçtıklarını, Türkiye'ye gelmek için borç para aldıklarını, paralarını ödemek için seks işçiliği, temizlik işlerinde, tekstil, deri ve takı atölyelerinde çalıştıklarını ifade etmiştir. Ayrıca Ugandalı kadınların kayıtsız olmalarından kaynaklı olarak, çalışma alanlarında uğradıkları ayrımcılık, taciz, düşük ücret ve paralarını alamama gibi sorunlarla karşılaştıklarını tespit etmiştir.

BDT ülkelerinden gelen göçmen kadınlar üzerine yapılan araştırmalar, çalışma koşulları (ev ve bakım hizmetleri, bavul ticareti, eğlence sektörü), evlilik göçleri ve göç süreçleri üzerine odaklanmıştır. Erdem ve Şahin (2009), Türkiye'de ev hizmetlerinde çalışan yabancı iş gücünün çalışma koşullarını inceledikleri makalede, ev hizmetlerinde çalışan kadınların büyük çoğunluğunun Ukrayna'dan ve Moldova'dan geldiklerini, yatılı olarak ve haftada en az 45 saat çalıştıklarını, çalıştıkları evlerde yaşlı ve çocuk bakımı dışında, verilen her işi yaptıklarını, aldıkları ücretlerin aylık 200-250 dolar arasında olduğunu, Türkiye'de tacize uğramadıklarını ve kadınların büyük çoğunluğunun ajanslarla anlaşarak çalıştığını aktarmışlardır. Gökbayrak (2009) refah sistemlerindeki dönüşüm ile bakım hizmetlerinde çalışan göçmen kadın ilişkisini araştırdığı çalışmada, Türkiye'de bakım hizmetlerinde göçmen kadın istihdamının artışı, kamusal hizmetlerin nicel ve nitel olarak yetersizliğine bağlamış, işverenler açısından da bu hizmetleri daha ucuza almalarını sağlayan bir fırsat olarak değerlendirmiştir. Deniz ve Özgür (2010) özellikle 2000'li yıllarda Antalya'ya gelen Rus kadın göçmenlerle ilgili yaptıkları

çalışmada, göçmenlerin niteliklerini ve bir turizm kenti olarak Antalya'nın bu göçlerdeki yerini ortaya koymuşlardır. Antalya'ya gelen bu göçmenlerin çoğunun genç ve kadın olduğunu, turizme dayalı işlerde çalıştıklarını, Rus göçmenlerle ilgili genel yargının dışında sonuçlara ulaşıldığını ve göçmenlerin Türkiye'de edindikleri mülklerden göçün kalıcı olacağını belirlemişlerdir. Türkiye'ye ev işlerinde çalışmak için gelen Azeri kadınlar üzerine yaptığı çalışmada Dedeoğlu (2011), bu kadınların ve ailelerinin göçmen oldukları için dışlandıklarını, yerli çalışana göre daha zor şartlarda çalışmalarına rağmen, daha az para kazandıklarını ifade etmiştir. Diğer çalışmalardan farklı olarak, bu çalışmada Azeri kadınların, Azeri erkeklere göre çalışma olanaklarının daha yüksek olmasının, kadınların aile içindeki konumunu güçlendirme potansiyeli taşıdığına da dikkat çekilmiştir. Gökmen (2011) ise çalışmasında, Türkiye'ye bireysel tercihleri sonucunda BDT ülkelerinden tek başlarına göç ederek, turizm sektöründe çalışan göçmen kadınların deneyimlerini analiz etmiş, göçmen kadınların, masözlük, rehberlik, tur operatörlüğü, animatörlük gibi turizm sektöründeki işlerde çalıştığını, ücretlerinin eksik ödendiğini, ücretlerinin zamanında ödenmediğini, fiziksel ve sözlü tacize uğradıklarını ve elverişsiz koşullarda güvencesiz olarak çalıştırıldıklarını belirtmiştir. Akalın (2014), BDT'den gelen göçmen ev işçisi kadınların göç etmeye karar vermelerinden itibaren, göç ve iş bulma süreçlerini, Türkiye'ye geliş süreçlerini, Türkiye'de ev işçiliği sektörüne ilişkin emek piyasasındaki varoluşlarını ve finansal faaliyetlerini incelemiştir. Dinçer (2015) Türkiye'deki Gürcistanlı kadın emeği araştırmasında, kadınların coğrafi yakınlık, Gürcistan'da istihdam olanaklarının sınırlı olması ve aldıkları ücretlerin düşük olması gibi sebeplerden dolayı, Gürcü kadınlar için Türkiye'nin hedef ülke olduğunu belirtmiştir. Bu kadınların, Türkiye'de sadece tanıdık vasıtasıyla değil, özel istihdam büroları ve ajanslar aracılığıyla da iş bulabildiklerini, zamanlarının çoğunu evlerde geçirdiklerini, izin günlerinde dışarı çıktıklarında ise tacize ve erkek şiddetine maruz kaldıklarını belirtmiştir.

Literatürün incelenmesi esnasında, araştırma sahasıyla ilgili olarak iki tane bilimsel çalışmaya ulaşılmıştır. Bunlardan ilki, İzmir'in çalışma alanı olarak belirlendiği ancak konunun mekândan bağımsız olarak ele alındığı bir yüksek lisans tezidir. Çalışma Ekonomisi alanındaki bu tezde (Özdemir, 2018) İzmir'de, anketle toplanan verilerle ev hizmetlerinde çalışan yerli ve yabancı kadınların çalışma koşulları ve bu istihdamın yasal süreçler açısından durumu araştırılmıştır. Diğer araştırma (Nizam-Kahya, 2019) ise, sosyoloji alanında yazılmış olan bir doktora tezidir. İzmir'deki Suriyelilerin yerel toplum tarafından kabul düzeylerinin, damgalama teorisi temelinde ele alındığı bu tezde, eşit sayıda Türk, Arap ve Kürt kadın ve erkek ile mülakat yapılmıştır. İzmir'de damgalamanın, günlük yaşamda en çok, istihdam ve sosyal yardımlardan yararlanmada ortaya çıktığını, yani damgalamanın ekonomik kaynakların paylaşımı konusundaki rekabetten kaynaklandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Veri ve Yöntem

Bu çalışmada BDT ülkelerinden gelen kadın göçmenlerin son yıllarda görünür hale geldiği İzmir kenti seçilmiştir. İzmir'in diğer kentsel alanlardan farklı olarak kadınların emek hareketliliğini kolaylaştıran sosyo-ekonomik ve kültürel yapısı, yerli kadın istihdamını arttırmış, bu durum bakım hizmetlerinin yerli ve göçmen kadınlara devredilme sürecini beraberinde getirmiştir.

Bu araştırma, uluslararası kadın emek göçünün mekânsal farklılıklarının etkilerini değerlendirmesi açısından bir Feminist Coğrafya çalışmasıdır. Bu nedenle, saha araştırmalarında katılımcılara 'göçmen kadın' olarak yaşadıkları 'dezavantajlar' ve 'geldikleri

ülkelere' göre çalışma ve yaşam alanıyla ilgili 'mekânsal tercihlerini' ölçecek sorular sorulmuştur. Saha araştırmalarında derinlemesine yapılan yüz yüze görüşmelerle toplanan verilerden, nitel bir araştırma deseni oluşturulmuştur. Bu yaklaşımın seçilmesinin sebebi, elde edilen kategorik verilerle (göç deneyimleri, geldikleri ülkeler, Türkiye'de ve İzmir'de tahmini bulunma süreleri, yaşı, medeni durumu, eğitim durumu, beklentileri, ücretleri ve günlük çalışma saatleri) göçmen kadınların mekânsal tercihleri üzerinden, ekonomik fayda dışında görüşmecilerin yeni bir yaşam şekli arayışlarının olup olmadığını ortaya çıkarmaktır.

Bu makalede üç grup veri kullanılmıştır. Bunlar: (i) TÜİK ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü gibi resmi kurumlardan elde edilen İzmir'de kadın istihdam oranları, yaşlı nüfus oranları, lise üzeri mezun oranları ve uyruklarına göre kadın göçmen sayılarına ait istatistik veriler. (ii) Türkiye'de yaşayan yabancı uyruklu nüfusun, ilçe ve mahalle düzeyinde demografik verilerine resmi yollardan ulaşılmamaktadır. Bu nedenle bakım hizmetlerinde çalışan yabancı kadın nüfusun İzmir'deki dağılışı ile ilgili İzmir'de kadın göçmenlerin istihdamında faaliyet gösteren aracı kurumlar ve online bakıcı bulma sitelerinde farklı tarihlerde İzmir adresli yabancı bakıcı arama ilanlarının taraması ile dolaylı yollardan elde edilen lokasyon verileri ve (iii) bakım hizmetlerinde çalışan göçmen kadınlarla ve aracı kurum çalışanlarıyla yapılan mülakatlardan elde edilen verilerdir.

Bu araştırmada, örneklem belirlenirken Özbekistan, Gürcistan, Türkmenistan ve Azerbaycan'dan İzmir'e çalışmak için gelen, kırsal ve kentsel alan kökenli kadın göçmenler tercih edilmiştir. Aynı zamanda bu ülkeler, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nden (GİGM) alınan resmi verilere göre de İzmir'e en çok göç veren ülkelerdir. Katılımcıların belirlenmesinde ise şöyle bir yol izlenmiştir: görüşmeler sağlanmadan önce internetten aracı kurumlarla ilgili araştırma yapıp, toplamda yedi aracı şirket belirlenmiştir. Bu 7 şirketten 5'i farklı isimlerle kurulmuş ayrı şirketlermiş gibi görülse de, aslında bu şirketlerin birbiriyle ortak çalışan şirketler olduğu, sadece diğer 2'sinin ayrı işletmeler olduğu tespit edilmiştir. Bu 2 şirket ise yasal olmadıkları için kadınlarla görüşme sağlamada yardımcı olamayacaklarını belirtmiştir. Bu araştırma kapsamında, beş şubeli olan aracı şirket grubu aracılığıyla, 2019 yılının Ocak ve Mart aylarında, Özbekistan, Gürcistan, Türkmenistan ve Azerbaycan gibi ülkelere gelen toplam 18 kadın göçmenle mülakat gerçekleştirilmiştir (Tablo 1). Mülakatlar sırasında, yaşça daha büyük olan bazı yabancı uyruklu kadınların, kendi ülkelerinden gelen diğer kadınları aracı şirketle tanıştırmış, aracılık yaptıkları da gözlemlenmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Geldikleri Ülkeler ve Uyrukları

	Türkmenistan	Özbekistan	Azerbaycan	Gürcistan
Uyruğu	6	8	3	1
Geldiği Ülke	11	3	3	1

Verilerin toplanması sırasında aracı kurumlardan yardım alınarak, 18 katılımcının 16'sı ile aracı şirkette görüşme sağlanırken, 2 katılımcı ile ise tanıdık kişiler vasıtasıyla İzmir'de bir kafede ve çalışılan evde görüşme yapılmıştır. Kadın göçmenlerin genellikle çalışma izinlerinin olmaması ve yabancılara karşı güven problemi yaşıyor olmaları nedeniyle görüşmeler, katılımcıların kendilerini daha rahat hissetmeleri için şirketlerde yapılmış olmasına rağmen, güven sağlamak uzun sürmüştür. Bu nedenle de görüşme esnasında, bazı kritik sorular görüşmenin sonuna bırakılmıştır. Bir katılımcının (K 11) Türkçe bilmemesinden dolayı, şirkette Rusça ve Türkçe bilen bir göçmenden çeviri konusunda yardım alınmıştır. Her bir katılımcıyla yüz yüze

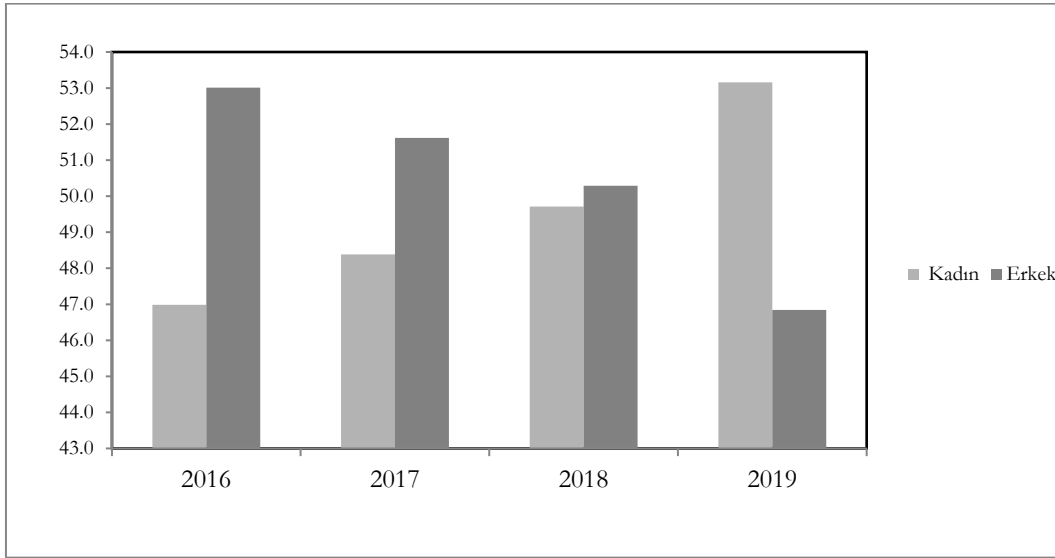
görüşme yapılmıştır. Görüşme esnasında, ses kaydına izin verilmediği için not alındığından dolayı, tek bir katılımcıyla yapılan mülakat süresi minimum kırk beş dakika ve maksimum iki saat arasında sürmüştür. Katılımcıların hepsine bu bilimsel çalışmanın amacı, açık bir şekilde belirtildikten sonra mülakata başlanmıştır. Çekincelerinden dolayı iletişim kurmada en çok zorlanılan grup Gürcüler olmuştur. İletişim kurulan altı Gürcü kadından, sadece bir tanesi görüşmeyi kabul etmiştir.

Görüşmelerden elde edilen verilerin değerlendirilmesinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Bu analiz türünde araştırmacı gördüğü ya da gözlemlemiş olduğu bireylerin görüşlerini, etkili bir biçimde yansıtabilmek amacıyla doğrudan alıntılara yer verebilmektedir. Bu analiz türünde, temel amaç elde edilmiş olan bulguların okuyucuya özetlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde sunulmasıdır. Veriler daha önceden belirlenmiş temalara göre sınıflandırılır, özetlenir ve yorumlanır. Aynı zamanda bu analiz türünde, bulgular arasında neden-sonuç ilişkisi kurulur ve gerekirse olgular arasında karşılaştırmalar yapılır (Yıldırım ve Şimşek, 2008:224). Bu araştırma esnasında, mülakat yöntemiyle toplanan veriler ve gözlemler, araştırma problemlerimizde belirtilen dört temel konu olan; Bakım hizmetlerinde çalışan göçmen kadınların (i) Göç süreçleri, Türkiye ve İzmir’i tercih etme sebepleri ve hareketliliklerinin mekânsal örüntüleri nelerdir? (ii) Geldikleri ülke ve donanımlarına göre istihdamlarında tercih etme ve edilme durumlarında etkili olan faktörler nelerdir? (iii) “Göçmen, hizmetçi, bakıcı ve kadın” kimliklerinin, çalışma ve yaşam koşullarında yarattığı dezavantajlar ya da suistimaller nelerdir? ve (iv) Aile bireyleri ve memleketlerinde geride bıraktıkları kişilerle iletişim yolları nelerdir? sorularıyla detaylandırılmıştır.

İzmir’de Yabancı Uyruklu Kadın Nüfusu

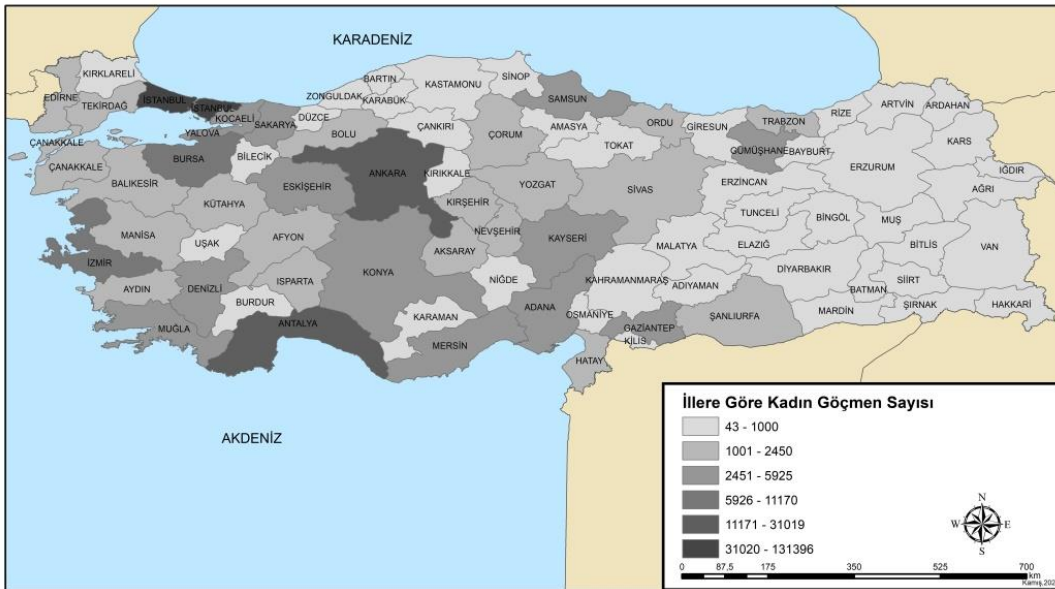
Türkiye’nin son yıllarda göç alan ülke konumu güçlenmiştir. 2007-2019 yılları arasında Türkiye’deki yabancı uyruklu nüfus 97.870’ten 1.531.180’e çıkmıştır. Aynı yıllarda yabancı uyrukluların cinsiyet dağılımına bakıldığında Türkiye’de oranlar birbirine yakın olmakla birlikte kadınlar erkeklerden daha fazla iken 2019 yılında erkeklerin oranı (%50,8) az farkla kadın oranının önüne geçmiştir. 2019 yılında İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Antalya ve Samsun en fazla yabancı nüfus barındıran iller olup, bu illerdeki yabancı nüfusun Türkiye’deki toplam yabancı nüfusun içindeki payı % 64,6’dır (Yakar, 2020:52-58). Türkiye’deki cinsiyet dağılımdan farklı olarak, İzmir ilinde 2016-2018 yılları arasında yabancı uyruklu erkek oranı fazla iken, 2019 yılında yabancı kadın oranı (%53,2), yabancı erkek oranının (%46,8) önüne geçmiştir (Şekil 1-2).

Şekil 1. İzmir'e Gelen Yabancı Uyrukluların Yıllara ve Cinsiyete Göre Oransal Dağılımı (TÜİK, 2019).

2019 TÜİK verilerine göre, hazırlanan haritada kadın göçmen sayısının en fazla olduğu iller sıralamasında İstanbul (131396), Ankara (31019), Antalya (23990) ilk üç sırada yer alırken, Bursa (11170) ili dördüncü sırada, İzmir (7941) ise beşinci sırada yer almaktadır (Şekil 2). GİGM'den alınan veriye göre, İzmir'de uyruklarına göre kadın göçmen nüfusun fazla olduğu ülkeler arasında sırasıyla Suriye, İran ve BDT ülkeleri yer alır (Tablo 2).

Şekil 2. Türkiye'de Yabancı Kadın Göçmen Nüfusunun İllere Göre Dağılımı

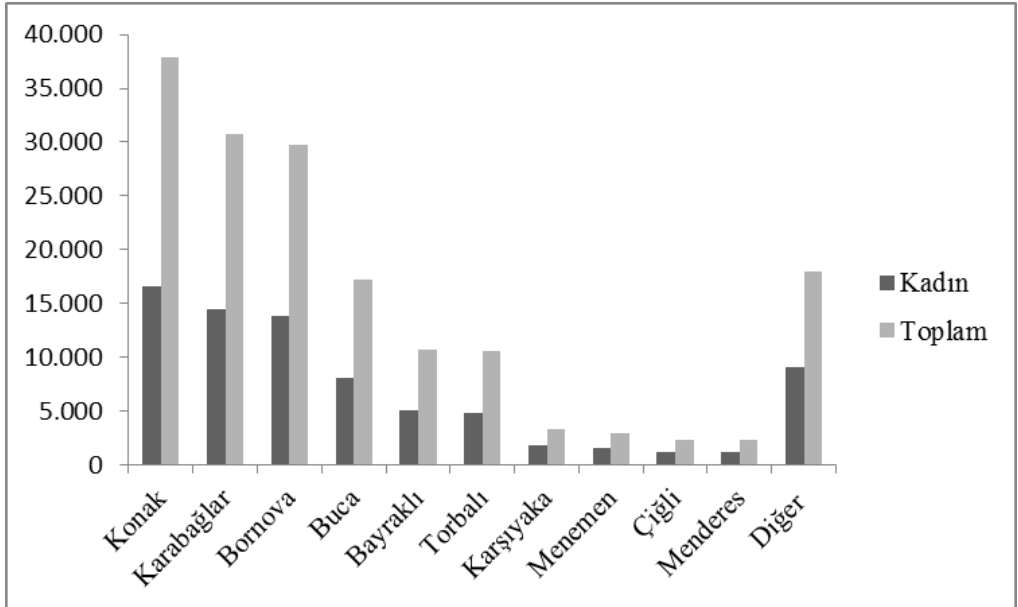
(Kaynak: TÜİK, 2019).

Tablo 2. 2018 Yılında Ülkelere Göre İzmir İlinde Yaşayan Yabancı Kadın Göçmen Sayısı

Ülke	Toplam
Suriye	143.163
İran	2.919
Azerbaycan	2.211
Türkmenistan	1.401
Gürcistan	1.294
Ukrayna	1.089
Diğer	13.663
Toplam	165.740

(Kaynak: GİGM, 2018)

Şekil 3. 2018 Yılında İzmir’de İlçelere Göre Yabancı Kadın Göçmen Sayılarının Dağılımı

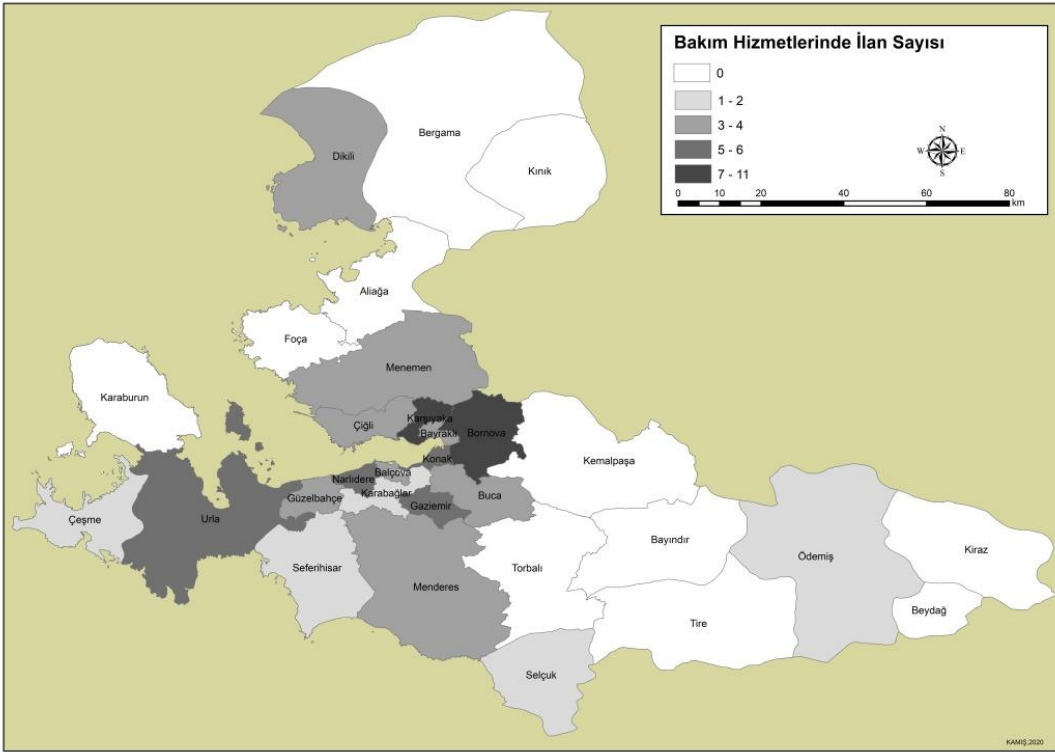
(Kaynak: GİGM, 2018).

2018 yılındaki GİGM verilerine göre, İzmir’de kadın göçmen sayılarının en yoğun olduğu ilçeler, İzmir’in merkez ilçeleri olan Konak, Karabağlar ve Bornova’dır. Konak ilçesinde hem sosyo-ekonomik seviyesi yüksek (Alsancak ve Altay mahalleleri gibi) hem de düşük grupların

(1. Kadriye ve Kadife Kale mahalleleri gibi) yaşadığı mahalleler bulunmaktadır. Nizam-Kahya'nın (2019) belirttiği gibi ilçe sınırları içerisinde yer alan Basmane semti ve Ballıkuyu, Kubilay ve Altınordu mahalleleri ağırlıklı olarak İzmir'e iç göçle yerleşmiş olan yoksulların yaşadıkları ve uluslararası göçle gelenlerin de eklemledikleri mekânlardır. İzmir'de Karşıyaka ve Bornova gibi eğitim seviyesi ve gelir durumu yüksek bireylerin ikamet ettiği bu ilçelerde göçmen kadın sayısının fazla olduğu görülmektedir (Şekil 3).

İzmir'de kadın istihdam oranının ve yaşlı nüfus oranının nispeten yüksek olması, çalışan kadınların ev içi hizmetlerde yardımcı ihtiyacını arttırmıştır (Şekil 5 ve Şekil 6). Toplumun kadına yüklediği cinsiyetçi roller nedeniyle Memiş ve İzdeş'in (2018) de ifade ettiği gibi, ülkemizde evde bakım hizmetleri kadının sorumluluğuna verilmiştir. Ayrıca kadının çalışması ve bakım hizmetlerine yetişememesi durumunda bakıcı bulma görevi de yine büyük ölçüde kadına yüklenmiştir.

Şekil 4. İzmir'de Ev İçi Hizmetlerde Yatılı Olarak Çalıştırılacak Yabancı Kadın Göçmenlerin Bulunması İçin Oluşturulan İş Taleplerinin İlçelere Göre Dağılımı (2020)⁴

2020 yılında ev hizmetlerinde çalıştırılmak üzere yabancı yardımcının bulunması için oluşturulan iş ilanlarının yer aldığı web sitelerinde yapılan incelemeye göre, İzmir'deki toplam başvuru sayısı 76'dır. İlanları incelediğimizde yabancı kadın yardımcı aramalarında yaşlı bakımı ve yaşlı hasta bakımının birinci sırada, çocuk bakımının ise ikinci sırada yer aldığını görmekteyiz. İlçelere göre dağılımlar incelendiğinde yaşlı bakımına ve yaşlı hasta bakımına en

⁴ Kaynak: Bakiciburada.com, Sahibinden.com, Yardimciara.com, Canbakici.hizmetleri.com, İşinolsun.com (Erişim Tarihi: 18-27.12.2020)

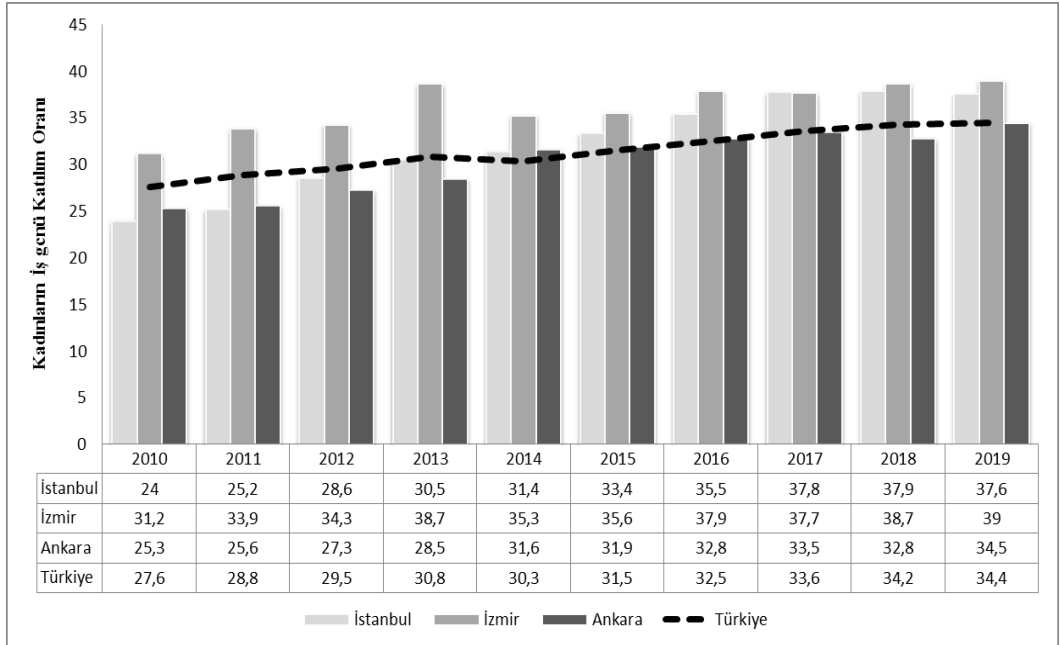
fazla talebin geldiği ilçeler sırasıyla; Konak, Karşıyaka ve Bornova'dır. Çocuk bakımında ise sırasıyla Karşıyaka ve Bornova ilçelerinin tercih edildiği görülmektedir.

İzmir'de Göçmen Kadın İstihdamını Etkileyen Faktörler

İzmir'de bakım hizmetlerinde yabancı iş gücü istihdamının artmasında iki temel demografik göstergenin etkili olduğu varsayılmaktadır. Bunlar: (i) kadınların eğitim oranı ve istihdam oranı ile (ii) yaşlanma hızının yüksek olmasıdır.

İzmir'in kentleşme ve kentleşme seviyesinin yüksek olması istihdam yapısını etkileyip, emek piyasasının farklılaşmasını sağlamaktadır. İzmir'in hinterlandının (art bölgesinin) geniş olması, üretim ve ticaretin her aşamasında, istihdam olanaklarını arttırmaktadır. İzmir'de iş gücüne katılım oranı Türkiye ortalamasının üzerinde olmakla birlikte, asıl dikkat çekici husus, kadınların iş gücüne katılım oranınının 2009-2019 yılları arasında İstanbul ve Ankara illerinin ortalamalarının da üzerinde olmasıdır. Türkiye genelinde kadın iş gücü oranı 2019 yılında %34,4 iken, İzmir'de bu oran %39, Ankara'da %34,5 ve İstanbul'da %37,6'dır (Şekil 5). İzmir'de kadınların ücretsiz aile işçisi olarak çalışma oranı Türkiye oranının yaklaşık yarısı kadardır. Bu durum kadınların bilgi, beceri ve eğitim gerektiren diğer sektörlerde çalışma hayatına katılmaları açısından İzmir'in Türkiye geneline oranla daha fazla fırsatlar sunmasından kaynaklanmaktadır.

Şekil 5. 2019 yılında Türkiye Genelinde ve İstanbul, İzmir ve Ankara İllerinde Yıllara Göre Kadınların İş Gücüne Katılım Oranları

(Kaynak: TÜİK)

Kadınların iş gücüne katılımı konusunda eğitimin anahtar rol oynadığı bir gerçektir (Ercan vd., 2010:14). Kadınların daha eğitilmiş olduğu toplumlarda iş gücüne katılım oranları da yüksektir. Özellikle kentlerde lise ve üstü eğitim seviyesine sahip kadınlar, iş gücüne katılma konusunda

daha istekli olmalarıyla birlikte, onlara yönelik toplumsal baskılar da azalmaktadır (Toksöz, 2007:61). İzmir’de kadınların iş gücüne katılım oranlarının Türkiye ortalamasından daha yüksek olmasının sebepleri arasında, kadınların eğitim durumlarının yüksek olması ve kadına yönelik toplum ve mahalle baskısının daha az hissedilmesidir. İzmir’de kadınların eğitim durumları incelediğinde lise veya dengi okul mezun oranı %23,64 ve yükseköğretim mezun oranı ise %19,3’tür. Türkiye genelinde ise lise ve dengi okul mezun oranı %21,62, yükseköğretim mezun oranı ise %15,4’tür. İzmir ili, lise ve üzeri eğitim oranları açısından diğer büyük illerle yakın oranlara sahiptir (Tablo 3). TÜİK’in 2019 verilerine göre, ülkemizde ilçeler düzeyinde eğitim seviyesi bakımından ilk sıralarda İstanbul’un ve İzmir’in metropol ilçelerinin yer aldığı görülmektedir. Türkiye genelinde eğitim seviyesinin en yüksek olduğu bu ilçeler sırasıyla Beşiktaş-İstanbul (1), Bornova-İzmir (2), Bahçelievler-İstanbul (3), Karşıyaka-İzmir (4), Menteşe-Muğla (5), Kuşadası-Aydın (6), Kadıköy-İstanbul (7), Avcılar-İstanbul (8) ve Buca-İzmir (9)’dır.

Tablo 3. 2019 Yılında Yabancı Kadın Göçmen Nüfus Açısından İlk Beşte Yer Alan İllerde Kentte Lise ve Üniversite Seviyesinde Toplamda ve Kadınlar Arasında Cinsiyete Göre Okullaşma Oranları

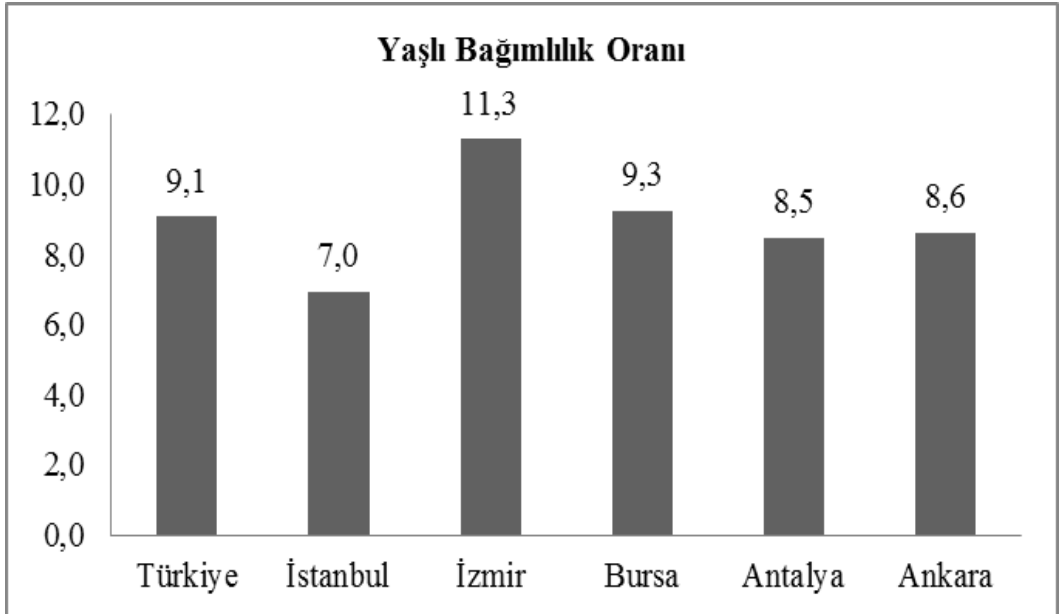
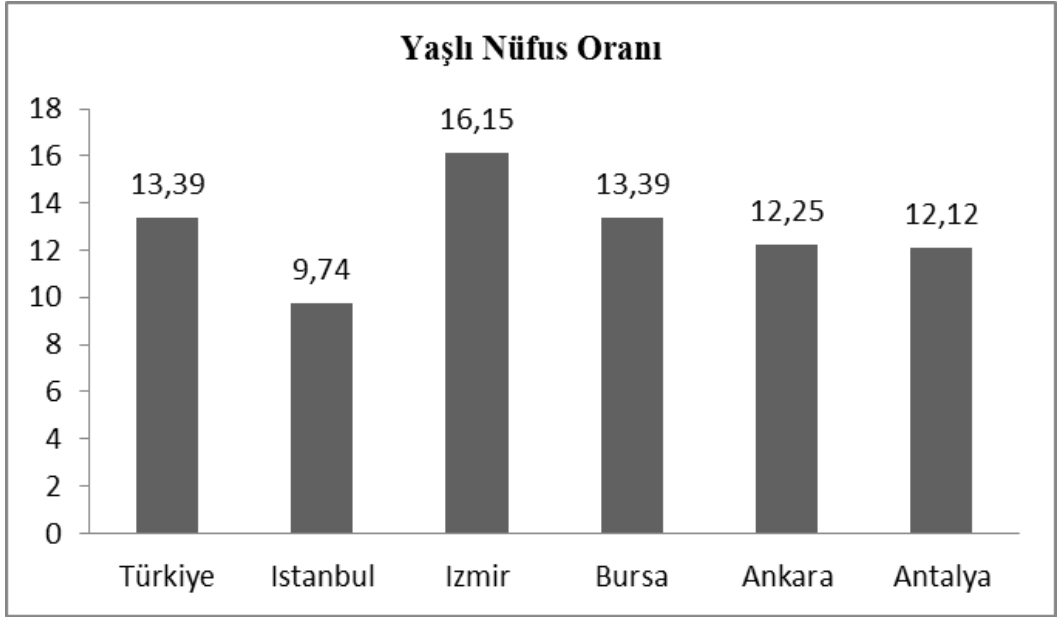
Yer	Lise ve dengi mezunu (%) / Toplam	Lise ve dengi mezunu (%) / Kadın	Yüksekokul/Fakülte mezunu (%) / Toplam	Yüksekokul/Fakülte mezunu (%) / Kadın
Ankara	28,86	26,25	23,78	22,28
Antalya	26,71	23,98	18,4	17,98
Bursa	26,43	22,4	16,6	15,61
İstanbul	25,96	23,53	19,93	19,9
İzmir	25,95	23,64	19,78	19,33
Türkiye	24,82	21,62	16,51	15,4

(Kaynak: TÜİK)

Ortanca yaşın yükselmesi, yaşam süresinin artması ile doğurganlık ve ölüm oranlarındaki azalmalar, yaşlanma hızını arttırmaktadır. Bu durum, yaşlı nüfus oranının, yaşlı bağımlı oranının, yaşlanma endeksinin yükselmesine, buna karşılık potansiyel destek oranının ise düşmesine neden olmaktadır. İzmir’in yaşlı nüfus oranı ve yaşlı bağımlılık oranı incelendiğinde, bu oranların Türkiye’nin ortalamasından ve yabancı göçmen sayısının en yüksek olduğu dört il olan İstanbul, Antalya, Bursa ve Ankara illerinin ortalamasının üzerinde olduğu görülmektedir (Şekil 6).

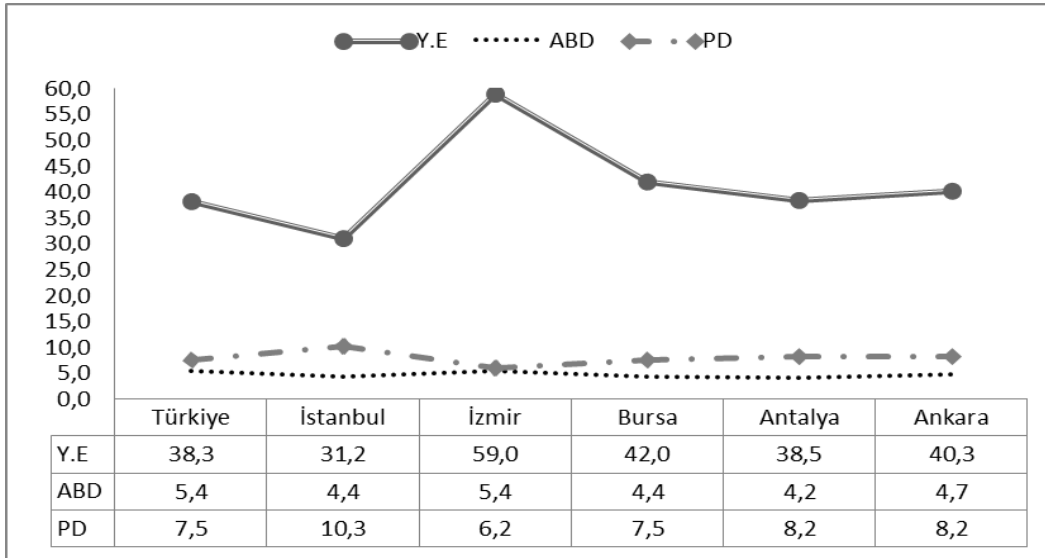

Şekil 6. 2019 Yılında Yabancı Göçmen Kadın Göçmen Nüfusunun Yoğunlaştığı İlk Beş İilde Yaşlı Bağımlılık (YB) Oranı (%) ve Yaşlı Nüfus Oranı (%)

(Kaynak: TÜİK) $(YB = ((0-14+65+ \text{nüfus}) * 100 / 15-64)$

Şekil 7. Yabancı Kadın Göçmen Nüfusunun Yoğunlaştığı İlk Beş İilde Yaşlanma Endeksi (YE), Potansiyel Destek (PDO) ve Ana-Baba Destek Oranı (ABD)

(Kaynak: TÜİK, 2019).

ABD= (50-64 nüfus: 85 + nüfus *100), YE= (65+ nüfus:0-14 nüfus) x 100 PDO= (15-64 nüfus:65+ nüfus)

Şekil 6 ve 7 incelendiğinde yaşlı bağımlılık oranı ve yaşlanma hızının İzmir’de daha yüksek olduğu görülmektedir. İzmir’in 2019 yaşlanma endeksi %59,0, ana-baba destek %5,4 oranı ve potansiyel oranı %6,2’dir. İzmir’in diğer illerden daha hızlı yaşlandığı görülmektedir. Potansiyel destek oranı, 65+ yaş grubunda olan her bir kişiye karşılık 15-64 yaş grubunda olan kişi sayısını ifade etmektedir. Yaşlı nüfus oranı ve ana-baba destek oranı arttıkça potansiyel destek oranında düşme görülür. Ana-baba destek oranı, 50-64 yaş arası nüfus ile ileri derecede yaşlanmış nüfusun (85 yaş üzeri) ilişkisini gösterir. Ana-baba destek oranının artması ileri yaşlılığın ve buna bağlı olarak bakıma muhtaç yaşlıların artması ile orta yaş üzerindeki baskının da artacağını göstermektedir.

Yaşlanma göstergelerindeki artış ve ülkemizde yaşlı ve çocuk bakımında kamusal hizmetlerin sınırlı olmasından kaynaklı olarak, İzmir’de ev içi bakım hizmetlerine olan ihtiyaç da artmaktadır. Bu ihtiyacın artmasıyla birlikte, ev içi bakım hizmetlerinde yabancı kadın göçmenlerin çalıştırılmak üzere tercih edilmesi de artmaktadır. Bu durumun sebepleri Toksöz ve Ünlütürk Ulutaş’ın (2012:90)’deki çalışmalarında da belirttiği gibi, kadınların iş hayatına girmesi, yoğun çalışma temposunun varlığı, çalışma saatlerinin uzaması, kadınların sık sık iş seyahatlerine çıkma gerekliliği, özellikle orta ve üst gelir sınıfından olan çalışan kadınların, bakım sorumluluğunu her an hizmet vermeye hazır olan ve yatılı olarak istihdam edilen göçmen emeğiyle karşılamak zorunda kalmaktadırlar.

Bulgular

İzmir’de Ev Hizmetlerinde Çalışan Göçmen Kadınlar Hakkında Genel Bilgiler

Bu araştırma kapsamında yapılan mülakatlar sonucunda, göçmen kadınların geldikleri ülkelerin ve uyruklarının farklı olduğu tespit edilmiştir. 18 katılımcıdan 11’i Türkmenistan’dan, 3’ü

Özbekistan'dan, 3'ü Azerbaycan'dan, 1'i ise Gürcistan'dan gelmektedir. Bu katılımcıların uyruklarına göre dağılımlarına bakıldığında, Özbek asıllı katılımcı sayısının (8 kadın) daha fazla olduğu görülmektedir. Türkmenistan'dan gelen Özbek asıllı katılımcı (K 1) SSCB döneminde ve sonrasında, Türkmenistan'da Özbek asıllı nüfusun yoğun olarak yaşadığı bölgeden (Lebop ve Taşovuz) geldiğini belirtmiştir (Tablo 4).

Tablo 4. Katılımcıların Uyrukları, Medeni Durumları, Tahmini Kalış Süreleri ve Yaşları, Eğitim Durumları Demografik Özellikleri ve Türkiye'de Tahmini Kalış Süreleri (2019)

Katılımcılar	Uyruk	Medeni Durum		Yaş (Yıl)	Eğitim (Yıl)	Kalış Süresi (Ay)
		Evli	Bekar			
Katılımcı 1	Özbekistan	✓		38	11	6
Katılımcı 2	Türkmenistan	✓		37	0	24
Katılımcı 3	Türkmenistan	✓		45	12	36
Katılımcı 4	Özbekistan	✓		44	0	24
Katılımcı 5	Türkmenistan	✓		41	12	48
Katılımcı 6	Türkmenistan		✓	30	12	120
Katılımcı 7	Özbekistan		✓	40	12	60
Katılımcı 8	Özbekistan		✓	39	0	24
Katılımcı 9	Azerbaycan		✓	35	12	32
Katılımcı 10	Özbekistan	✓		52	10	24
Katılımcı 11	Özbekistan	✓		33	11	12
Katılımcı 12	Özbekistan		✓	35	11	120
Katılımcı 13	Özbekistan	✓		50	8	12
Katılımcı 14	Özbekistan		✓	40	8	72
Katılımcı 15	Azerbaycan		✓	35	10	12
Katılımcı 16	Gürcistan	✓		42	12	36
Katılımcı 17	Azerbaycan	✓		42	12	8
Katılımcı 18	Türkmenistan	✓		25	14	60

GİGM'den alınan verilere göre, İzmir'e gelen kadın göçmenler arasında Gürcistan ve Azerbaycan uyruklu göçmenlerin sayısı daha fazladır. Fakat araştırma sırasında Gürcistanlı göçmen kadınların görüşmeye ikna edilmesi oldukça zor olduğundan sadece bir kişiyle görüşme sağlanabilmiştir.

Katılımcıların demografik özellikleri incelendiğinde 11 katılımcının evli olduğu görülmektedir. En genç katılımcı 25 yaşında, en yaşlı katılımcı ise 52 yaşındadır. Yaş gruplarına göre dağılım incelendiğinde 30-40 yaş arasındaki kadın göçmen sayısının (9) fazla olduğunu görmekteyiz. Eğitim durumları incelendiğinde hiç eğitim almamış 3 katılımcı bulunmaktadır (K 2, K 4, K 8). Katılımcıların eğitim sürelerinin genellikle 12 yıl olduğu ve Özbek uyruklu 5 katılımcının diğerlerine göre daha az eğitilmiş olduğu görülmektedir. Katılımcıların Türkiye'de kalma süresi en kısa 6 ay, en uzun kalma süresi ise 120 aydır (Tablo 4).

Türkiye'ye Göç Etme Süreci ve Türkiye'yi Tercih Etme Nedenleri

Göçmen kadınlar, geldikleri ülkelere göre ve eğitim durumlarına göre iş bulabilme konusunda farklı deneyimler yaşamaktadırlar. Örneğin, İngilizce bilen, Rus Koleji mezunu olan ve çok iyi Rusça ve İngilizce bilen kadınlar daha çok çocuk bakımı için tercih edilirken, eğitim seviyesi düşük olan kadın göçmenler ise başta temizlik işleri olmak üzere ev işlerinde çalıştırılmaktadırlar. Şirket sahibinin ifadesine göre, şirkete başvuran kadınlar arasında Gürcü ve Özbek asıllıların daha çok ev işlerinde tercih edilmektedir. Türkmenistan'dan gelen kadınların çoğu kırsal alandan geldikleri için, çamaşır ve bulaşık makinesi gibi elektronik eşyaların kullanımında yetersiz olmaları sebebiyle temizlik işlerinde daha az tercih edilmekte ve daha düşük ücretle çalıştırılmaktadır. Türkmen kadınlar İzmir'de genellikle yaşlı bakımda istihdam edilirken, Azerbaycan'dan ve Gürcistan'dan gelen kadınların ise Türkiye'de devlet kurumlarında (GİGM ve Emniyet Genel Müdürlüğü) yeminli tercümanlık yapmaktadırlar.

Kadın göçmenlerin Türkiye'ye göç etmeye karar verme süreçlerinde etkili olan faktörlerin başında ekonomik şartların ve kültürel bağların etkili olduğu görülmektedir.

“Kültürümüz yakın burada iş var bizde yok” (K 15). “Kardeşiz biz ondan geldim” (K 17) “Buranın (Türkiye) kültürü ve dili yakın olduğu için geldim. Çocuklarım ev almak için bu memleketteyim” (K 4).

Katılımcıların Türkiye'yi tercih etmelerinde etkili olan faktörlerden bir diğeri de, Türkiye'ye daha önce gelen öncü göçmenlerle olan akrabalık ve arkadaşlık ilişkileridir. Kadınların 13'ü (K 1, K 3, K 5, K 6, K 8, K 9, K 10, K 11, K 14, K 15, K 16, K 17, K 18) Türkiye'de akrabası olduğunu, kadınların tamamı ise akraba dışında, ülkesinden bir tanıdığının Türkiye'de bulunduğunu belirtmiştir.

“Annem ve ablam burada (İzmir) olduğu için memlekette daha az para veriyorlar. Kazandığım yetmediği için geldim” (K 6). “Türkiye'den önce Rusya'ya gidecektim. Türkiye'de akrabam iş bulduğu için geldim. Çocuklarım ev alacağım bizim memlekette herkesin evi var. Bir de kendime kırmızı araba almak için” (K 1).

Türkiye'nin birçok ülkeye uyguladığı 90 günlük turist vizesi uygulaması, bu ekonomik göçmenlerin Türkiye'ye göç etmeye karar vermelerinde oldukça etkili bir faktördür. Türkiye'de turist olarak 90 gün kalmaya izin veren bu vize uygulamasıyla, Azerbaycan, Gürcistan, Türkmenistan ve Özbekistan'dan gelen kadınlar, bu süre boyunca, sorunsuz bir şekilde Türkiye'de kalabilmektedirler. “Hiçbir sıkıntı yaşamadım” (K 14). Fakat diğer iki kadın katılımcı (K 3, K 6) 2019 yılından itibaren Türkmenistan'dan çıkış yapabilmeleri için 30 yaş sınırlaması getirildiğini belirtmiştir. Ancak bu durum resmi Türkmenistan kaynaklarında teyit edilememiştir.

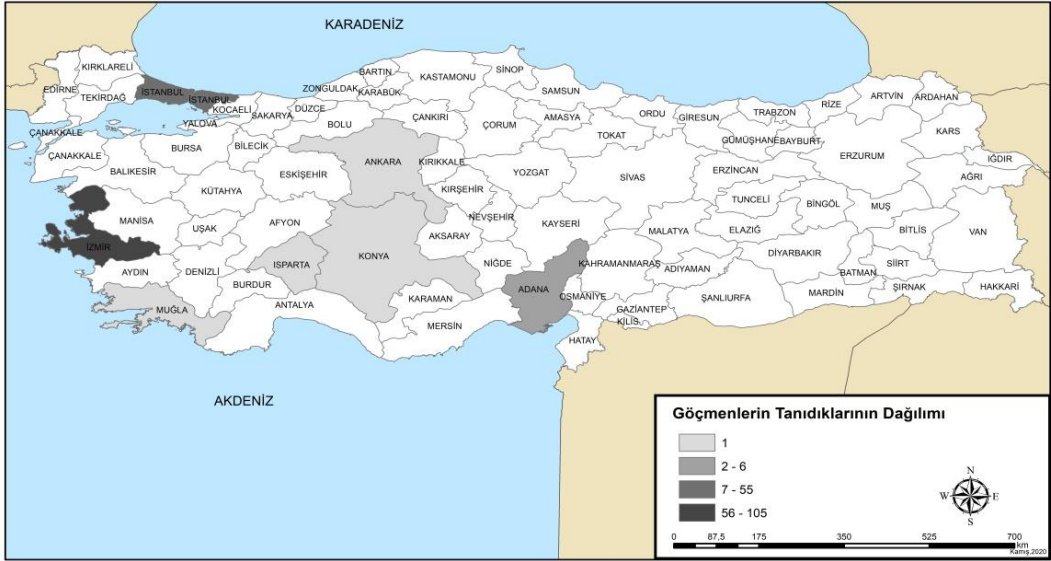
“Hiç sıkıntı olmadı, ama artık galiba kadınlar yaş nedeni ile çıkamıyorlar” (K 6). “Yok, zaten 45 yaşında olduğum için rabat geldim” (K 3).

Göçmen kadınların Türkiye dışında rahatça giriş ve çıkış yapabildikleri bir diğer ülke de Rusya'dır. Ancak görüşmeler esnasında, katılımcılar bazı sebeplerden dolayı çalışmak için Rusya'ya gitmeyi tercih etmediklerini belirtmişlerdir. Bu sebepler; istihdam olanaklarının Rusya'da sınırlı olması, Rusya'da BDT ülkelerinden gelen çok sayıda işsiz göçmenin bulunması ve konaklama ile yemek masraflarının Rusya'da yüksek olmasıdır.

“Rusya’da 1 sene çalıştım aşçılık yaptım. Kaldığım yerin parasını, yemek parasını kendim karşıladığım için çok para biriktiremedim. Bu yüzden burası daha avantajlı, yere para vermiyoruz. Oturma izni Rusya’da çok pahalıdır” (K 12).

Şekil 8. Katılımcıların Tanıdıklarının Sayısının İllere Göre Dağılımı (2019)

İzmir’e Yolculuk

Göçe karar verdikten sonra, çalışma ve yaşam alanlarına dair seçimlerde öncü göçmenlerle kurulan ilişkilerin önemli olduğu bilinmektedir. Mülakata katılan kadınların “*İzmir’de kendi ülkenizden tanıdığınız kaç kişi var?*” sorusuna verdikleri yanıtlardan diğer illere göre İzmir’de daha fazla tanıdıklarının bulunduğu tespit edilmiştir (Şekil 8). Kadınlardan 8’i İzmir’de akrabası olduğunu, tamamı da akraba dışında ülkesinden bir tanıdığının İzmir’de olduğunu belirtmiştir. Nitekim bu durum, kadın göçmenlerin İzmir’e de “ilişkiler ağıyla” geldiklerini doğrulamaktadır. Katılımcıların, Türkiye’ye gelme aşamasında olduğu gibi, İzmir’e geldikten sonra da akraba ve tanıdıklarından yardım aldıkları görülmektedir.

*“Akrabam yardımcı oldu. İlk Konya’ya geldim. Akrabam evli orada” (K 14),
“Akrabam evli bana iş var dedi” (K 15). “İzmir güvenli bir şehir akrabalarım da var” (K 11).*

Kuşkusuz ki katılımcıların iş bulmalarında etkili olan tek faktör akrabalık ilişkileri değildir. Katılımcılar, istihdam bürolarından da iş bulma konusunda yardım almaktadırlar.

“Halamla geçmeye gelmiştik, burayı çok beğendim ve daha sonra 2004 yılında bir şirket bulup geldim” (K 7). “Kendim geldim memleketten çok fazla kadın var böyle gelip şirket sayesinde iş buluyoruz” (K 3).

Kadınların İzmir’i tercih etmelerinde, iş bulma olanaklarının yüksek olması kadar mekânın özellikleri de etkili olmuştur. Kadınların çoğu, kendilerini İzmir’de güvende ve özgür hissettiklerini belirtmişlerdir (K 2, K 3, K 4, K 5, K 6, K 9, K 10, K 11, K 12, K 13).

“İzmir güvenli, güzel ve sakin bir yer, o yüzden buraya geldim direkt” (K 10).
“İzmir’i çok beğendim çok güzel bir şehir, rahatsız buraya, ama İstanbul çok kalabalık karışık bir yapısı var, orada yaşamak istemem. İş daha fazla orada ama yine de İzmir’den ayrılmam” (K 7). Ayrıca İzmir’deki insanları sıcak kanlı bulmaktadırlar. *“Burası (İzmir) güvenli insanlar sıcak burayı seviyorum” (K 5).* *“Burası güvenli, İstanbul çok kalabalık ve güvensiz” (K 2).* İzmir’i güvenli buluyorum. (K 9). *“İzmir sakin ve rahat bir şehir İstanbul pis çok karışık bir şehirdir” (K 13).*

Göç etme sürecinde, altı katılımcı (K 12, K 13, K 17, K 16, K 18, K 7) doğrudan İzmir’e gelmemiş, ilk önce İstanbul’a gelip, İstanbul’daki deneyimlerinden sonra İzmir’e göç etmiştir. Altı katılımcı ise öncü göçmenlerden aldığı bilgiler doğrultusunda doğrudan İzmir’e gelmiştir.

Çalışma ve İş koşulları

Çalışma Alanları ve İlçelere Göre Dağılım

Kadın göçmenlerle yapılan görüşmeler sonucunda, 11 kadın katılımcının yaşlı bakımında çalıştığı tespit edilmiştir. 3 katılımcı çocuk bakımında, 3 katılımcı hasta bakımında çalışırken, 1 katılımcı da ise temizlik işlerinde çalışmaktadır. İlçelere göre dağılımlarına bakıldığında, 5 kadının Konak ilçesinde, 3 kadının ise Karşıyaka’da yaşlı bakımında çalıştığını görmekteyiz. Konak ve Karşıyaka ilçelerinde aynı zamanda çocuk bakımında çalışan katılımcıların oranı da oldukça yüksektir (Tablo 5).

Tablo 5. Katılımcıların Ev İçi Hizmetlerde Çalışma Alanlarının İlçelere Göre Dağılımı (2019)

İlçeler	Hasta	Çocuk	Yaşlı	Temizlik
Bornova	-	-	1	-
Konak	1	2	5	1
Karşıyaka	-	1	3	-
Balçova	-	-	2	-
Çiğli	1	-	-	-
Buca	1	-	-	-
Toplam	3	3	11	1

Araç şirketlerden bir tanesinin yetkilisiyle yapılan görüşmelerde ise 2019 yılında çalışma izni olan 46 kişiye istihdam sağlandığı belirtilmiştir. Şirketteki gözlemlerimiz bu sayının daha fazla olduğu yönündedir. Şirket verilerine göre kadın göçmenlerin çalışma alanlarına olan talepleri sıralandığında hasta bakımı 1, yaşlı bakımı 2, çocuk bakımı 3 ve ev temizliği ise 4’üncü sırada yer almaktadır.

Kadın Göçmenlerin Ev İçi Durumları ve Çalışma Süreleri

İzmir’de yaşlı bakımı, ev içi hizmetler ve çocuk bakıcılığı yapan 17 kadın katılımcı evlerde yatılı olarak çalışmaktadır. Katılımcıların çalışma şartlarını incelediğimizde, 18 kadın katılımcının

16'sı şartları şirketin belirlediğini belirtmişlerdir. Kadın göçmenlerin büyük çoğunluğu haftalık izinlerinin şirket tarafından belirlendiğini, bakım yanında temizlik ve yemek işlerini de yaptıklarını ve yemeklerini aile ile birlikte yediklerini belirtmişlerdir.

"Aile içinde birlikte yemek yiyoruz, Amca 9'da uyuyor ilaçlarını içiriyorum ve 9'dan 12'ye kadar telefonla ailemle görüşüyorum" (K 1).

Katılımcılar özellikle de yaşlı bakımında çalışanlar, dinlenme saatlerinin olmadığını, ancak baktıkları kişi uyuduğunda dinlenebildiklerini belirtmişlerdir.

"Hastayla birlikte kalıyorum, gece kalkıp tuvalete götürüyorum" (K 1).
"Yemeğimizi aileyle yiyoruz. Yaşlı insanlar ben onlara yemek yapıyorum. Babaya da bakıyorum. Uyuduğu zaman dinleniyorum" (K 3).

Çocuk bakımında ise farklı bir durum söz konusudur. Katılımcılar, belirli bir saatten sonra çocukların uyku saati olduğu için kendilerine daha fazla zaman ayırdıklarını ifade etmişlerdir.

"Aileyle yemek yiyoruz. Saat 9'dan sonra vakit bana ait, sabah kalkıyorum, gütmenden iş sahiplerinin kabvaltalarını hazırlıyorum. Evi topluyorum" (K 11).

Yine yapılan görüşmelerde, kadınlar kendilerine ait bir odalarının bulunmadığını, baktıkları hastayla veya çocuklarla birlikte aynı odada kaldıklarını belirtmişlerdir.

"Hayır. Hastayla birlikte kalıyorum gece kalkıp tuvalete götürüyorum" (K 1).

Göçmen kadınlar bütün gün aile ile vakit geçirdiklerinden, bazı kadınlar gereğinden fazla aile denetimi altında kalmaktan şikâyetçi olmaktadır.

"Anne (iş sahibi) bana kötü davranıyor. Her şeye karışıyor. Elektrik ve suyu çok harcadığım için bağırıyor. Kendi yemeklerimi yapmama izin veriyor ama beğenmiyor sürekli bana kötü sizin yemekleriniz kötü diyor. Eğer amcayı sevmesem anneye asla bakmam onun için durmam" (K 1). *"Kreşe gittiğinde ev işi yapıyorum. Yemek yapıyorum. Bitince iş dinleniyorum"* (K 17).

Katılımcı kadınların aylık kazançları 2100-3500 TL arasında değişmektedir. Ayrıca katılımcıların, genellikle haftada bir gün veya iki haftada bir gün izinleri olmaktadır. Göçmen kadınlar, izin günlerini genellikle İzmir'de akrabalarıyla birlikte geçirmektedirler ve haftalık izin parası almaktadırlar. İzin paraları ilden ile farklılık göstermektedir, bu para İzmir'de 25 TL, İstanbul'da ise 50 TL'dir.

"Aylık 2500 TL bunun haricinde haftalık 25 TL alıyorum" (K 2). *"2600 TL aylık alıyorum. Haftalık 25 TL de izin parası alıyorum"* (K 18). *"3500 TL aylık, haftalık 25 TL'de izin parası alıyorum"* (K 16).

"1 gün 24 saat iznim var" (K 12). *"Buraya (şirket) geliyorum. Burada dinleniyorum. Çarşıya (Kıbrıs Şehitleri Caddesi) çıkıyorum geziyorum"* (K 5). *"Yok, neden çıkayım başka ilde kimsem yok, maaşımı aldığım gün izin kullanıyorum. Konak'ta halamla ve akrabamla geziyorum. Aileme para göndermesi için akrabama parayı ve çocuklarıma aldığım giysi ve ayakkabıyı veriyorum"* (K 1).

Seçmek ve Seçilmek

Göçmen kadınlar belirli işlerde çalışmalarını için işverenler tarafından belirli kriterlere genellikle de uyruklarına ve eğitim durumlarına göre seçilmektedirler. İzmir’de faaliyet gösteren aracı istihdam şirketinin sahibiyile yapılan görüşmede; göçmen kadınların iş deneyimi, yaşı ve eğitim durumlarının ev içi hizmetlerde oldukça önemli olduğu bilgisi edinilmiştir. Sadece işverenin değil, aynı zamanda kadınların da iş ararken belli kriterleri bulunmaktadır. Örneğin, beş katılımcı çocuk bakımının daha ağır ve sorumluluğunun fazla olmasından dolayı bu işte çalışmak istemediklerini belirtmişlerdir.

“Küçük çocuk bakmak istememişimdir. Çok zor çocuk bakmak” (K 2).

“Erkek ve çocuk bakmak asla istemiyorum” (K 14).

Kadın göçmenlerden sekizi, yaşlı ve hasta bakımında erkek hastaya bakmayı tercih etmemektedir. Bu durumun nedeni sorulduğunda ise, katılımcılar eşlerinin erkek hasta bakmalarını istemediklerini belirtmişlerdir. Katılımcılar, kendi ülkeleri dışında başka bir ülkede yaşamalarına rağmen, aile düzenlerinin zarar görmemesi için eşlerinin görüşlerini dikkate almaktadırlar.

“Yaşlı erkek ve hasta bakmam erim istemez, çocuk bakmak istiyorum” (K 11). “Ben ve erim erkek bakmak istemiyorduk ama amcanın fotoğrafını gösterdiklerinde babama çok benzettiler. Ben babamı kanserden kaybettim. O yüzden kabul ettim” (K 1). “Sadece tek anneye bakarım. Erim istemez diğerine bakmam” (K 18).

İzmir’deki Katılımcıların BDT Ülkelerindeki Aileleriyle Olan İletişimleri ve Para Transferi

Kadın göçmenler kendi ülkelerindeki aileleriyle ve yakınlarıyla; yazılı, görüntülü ve sesli görüşmelerini Türk Cumhuriyetlerinde yaygın olarak kullanılan IMO isimli cep telefonu uygulamasıyla sağladıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca göçmen kadınlar, kazandıkları paraları ailelerine, genellikle bir “aracı kişiyle” gönderdiklerini belirtmişlerdir. Bu kişi, bir tanıdık veya akraba olabilmektedir. Ancak bu kişi, parayı gönderen kişiden, bu hizmet için belirli oranda bir komisyon almaktadır. Diğer bir para gönderim kanalı ise PTT’dir.

“Aracılar 100 doları 5 dolara gönderiyor” (K 3). “Kadınlar hep aracıya veriyor ben de ona veriyorum” (K 11). “Bazen aracı bazen PTT’yle yolluyorum” (K 14). “Aracıyla gönderiyorum buradakiler 100 doları 5’e gönderiyor ben 4 dolara yolluyorum” (K 12).

Göçmen Kadınların Yerli Halk ile ilgili Düşünceleri

Türkiye’deki deneyimleri üzerinden, katılımcıların işverenle ve yerli halkla ilgili değerlendirmelerine baktığımızda, yerli kadın ve erkeklerle ilgili algıların farklı olduğu görülmektedir. Kadın göçmenlerin 6’sı Türk kadınlarının eşlerini onlardan kıskandıklarını ve kötü davrandıklarını söylemişlerdir. Ayrıca iki kadın katılımcı da, iş görüşmesi sırasında ve sonrasında sözlü tacizlere uğradıklarını da ifade etmişlerdir (K 7, K 12).

“Türk kadınları sanki erkeklerini ellerinden alacakmışız gibi davranıyorlar. Sanki biz buraya o işler için (seks işçiliği) geliyormuşuz gibi davranıyorlar” (K

7). “Evet. Bizze bırsız gibi davranırlar” (K 16). “Oranın sahibi bana çok ilgili bir erkekti. Bana beni beğendiği ve yakın bir ilişki kurmak istediğini söyledi ve paramı diğer kadınlardan fazla veriyordu” (K 7). “Kusura bakmayın ama sapık onlar, gittiğim bir yerde beni o kötü kadınlardan sanmışlardı” (K 12).

Dedeoğlu ve Gökmen’in (2011) bulgularına göre, göçmen kadınlar, emeğinin niteliksizleştirilmesi, diplomalarının, kadın olarak sosyal kabiliyetlerinin ve yeteneklerinin kabul görmemesi gibi sorunlarla karşılaşılırlar. Yapılan görüşmelerden elde edilen bulgulara göre, göçmen kadınların Türkiye’de hem kadın olarak, hem de göçmen olarak ayrımcılığa maruz kaldıkları görülmektedir. Katılımcılardan sadece 3’ü ayrımcılığa maruz kalmadıklarını belirtmişlerdir. Ancak bu katılımcılar, aynı zamanda çalıştıkları evden çok fazla dışarı çıkmadıklarını da belirtmişlerdir.

“Sizin erkekler biraz sapık çünkü alımlı ve güzel giyinen kadınlara çok bakıyorlar. Beni bir gün biri aradı telefonla dedi ki babama bakıcı arıyoruz. Tanışmak için bulduğumuzda bana günlük cinsel birliktelik için 200 TL teklif etmişti. Buraya ilk geldiğim zaman günlük tarla işinde çalışıyordum” (K 7). “Kötü bir durum yaşamadım. Evden dışarıya çok çıkıyorum. Korkuyorum evden biriyle çıkıyorum” (K 1).

İzmir’de Özgürleşme

Kadınlar için göçün bir diğer süreci de, kadınların ataerkil düzen içerisinden kopmaları ve para kazanmaya başlamalarıyla birlikte kendilerini daha özgür hissetmeleridir yani kadınların özgürleşmeleridir. Köken ülkelerindeki normatif beklentilerin uzağında kalan birçok kadın için göç, güçlendirici ve özgürleştirici bir araçtır. Bu güçlenme ve özgürleşme sürecinde, kadınların tek başına olmaları kadar yeni yerleştikleri mekânın da etkisi bulunmaktadır.

“Özgürce dolaşabiliyorum tek başıma hayatımı sürdürmek zor ama para kazanmam açısından memnunum ve Urla, Çeşme çok güzel yerler” (K 7). “Burada özgürüm istediğimi gıyabiliyorum. Türkmenistan’da ben hemşireydim. Devlet başkanımız hastaneye gelecek diye bizi gece 1 gibi hastaneye zorla getirip sabah 7 gibi geleceği için beklemiştik. Resmi törenlerimizde bütün devlet çalışanlarını, hepimizi toplayıp törene götürüyorlar. Gitmezsek işimizden oluyoruz. Orada resmi kurumlarda havaalanlarında yaşma (başörtüsü) takıyoruz” (K 6). “Maddi açıdan çok memnunum, özgürüm bizim memlekette kızlar 17-18 yaşında kaçırılıyor. Başlık parası istiyorlar erkeklerden, evlenmek için 800 dolar. Dayak olayı çok var burada ben görmedim” (K 10).

Göçün Geleceği

Göçün kalıcılığı söz konusu olduğunda, evli olan göçmen kadınlar, eşleri ve çocukları geldikleri ülkelerde kaldıkları için, kendi ülkelerine dönmeyi planladıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca çoğu para biriktirerek, kendi ülkelerinde ev almak isteklerini de ifade etmişlerdir. Bekâr olan göçmen kadınlar ise Türkiye’de kalmak istediklerini, burada hem para kazandıklarını hem de daha mutlu olduklarını belirtmişlerdir. Bu katılımcılara yöneltilen “Evlenirseniz Türkiye’de kalır mısınız ?” sorusuna beş kadın ‘evet’ yanıtını vermiştir.

“Düşünüyorum. Parası varsa evlenirim sevgiyle olmuyor” (K 6). “Evet düşünürüm. Türkiye’de kalmak için istiyorum. Kültürlü bir Türk erkeği bulursam olur” (K 7). “Evet, isterim ama bana uygun biri olsun rahat olayım, çalışmayım istiyorum” (K 9).

Yine evli olanlara yöneltilen “Çocuklarınızın Türk birisiyle evlenmesini ister misiniz?” sorusuna dört kadın ‘hayır’ yanıtı vermiştir.

“Yok yok. Neden isteyim bir tek kız çocuğum var onu da yanımda isterim. Çocuklarımın hepsi yanımda olsun ben onlar için çalışırım” (K 1).

Kadınların çoğu, her ne kadar kendilerini İzmir’de özgür hissetseler de yine de kendi memleketlerine dönmek istemektedirler. Bu durumun en önemli nedeni ise eşlerine ve çocuklarına duydukları özlemdir. Yedi katılımcının memleketteki çocuklarının bakımını; anneleri, teyzeleri veya eşleri yapmaktadır. Yapılan görüşmeler esnasında, katılımcılar çocuklarına duydukları özlemin çok yoğun olduğunu sıkça dile getirmişlerdir.

“Milli bayramlarımızı özledim, çocuklarımı haftada bir gün tiyatroya ve parka götürüyordum. Onları çok özledim” (K 1). “Havasını, çocuklarımı, bayramlarını (15 adet milli bayram) özledim. Yemeklerini özlemişimdir. Burada Özbek pilavı yapıyoruz ama aynı olmuyor” (K 2). “Memleketim çok güzel, çocuklarımı eşimi özlerim” (K 17). “Çocuğumu eşimi özledim” (K 16).

Sonuç

1980’li yıllarda Türkiye’nin serbest ekonomiye geçmesiyle birlikte, bu dönüşümle eş zamanlı olarak ülkemizde çocuk ve yaşlı bakımında devletin de sorumluluk aldığı bir refah sistemi kurulamamıştır. Toplum genelinde, cinsiyetçi bakış açısının da etkisiyle çocuk ve yaşlı bakımı ile ev hizmetlerinin kadınların sorumluluğunda olduğu kanısı yaygındır (Gökbayrak, 2009; Coşkun, 2017; Yalçın, 2015). Ancak bu durum, ülkemizin özellikle gelişmiş batı illerindeki şehirlerde değişmiştir. Kadınların eğitim seviyesinin artmasıyla kadınların iş gücüne katılımları da arttırmıştır. Zaman içerisinde, Türkiye’de yaşlı nüfus oranı da artmıştır. Tüm bu faktörlerin etkisiyle, ülkemizde çocuk bakımını, yaşlı bakımını, hasta bakımını ve ev işlerinin yapılmasını da kapsayan ev içi bakım hizmetleri iş alanı oluşmuştur. Ekonomik gelir seviyesi artan gruptaki bazı aileler, bu hizmetleri ev dışından birinden yani bir çalışandan almaya yönelmişlerdir. Ülkemizde ev içi bakım hizmetleri, genellikle günlük olarak yerli çalışanlardan, yatılı olarak ise daha çok yabancı kadın göçmen çalışanlardan sağlanmaktadır.

Bu araştırmada, kadının sorumluluğuna verilen bu alanda çalışan yabancı göçmen kadınların Türkiye’yi ve İzmir’i tercih etme nedenleri incelenmeye çalışılmıştır. Buna göre katılımcıların seçimlerinde; Türkiye’ye girişin ve 90 gün boyunca kalışın kolay olmasının, kültür ve dil yakınlığının, daha önce Türkiye’ye ve İzmir’e gelen bir akrabasının varlığının, elde edilecek olan ekonomik kazancın göreceli olarak daha yüksek olmasının ve iş bulmanın kolay olmasının gibi etmenler etkili olduğu tespit edilmiştir.

Türkiye’deki diğer illere kıyasla, kadınların İzmir’de çalışma hayatında daha fazla yer alması dolayısıyla, bu kadınların ev içi hizmetlerindeki iş yükünü arttırmış ve yardımcı ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Ayrıca İzmir’de yaşlı nüfus oranının yüksek olması, evde bakım hizmetlerinde istihdam edilmek üzere çalıştırılacak personel ihtiyacını da arttırmıştır. Bu ihtiyaçları

karşılımda, ölkemizde kamusal ve özel desteklerin zayıflığı, bireyleri evde enformel bakıma yönlendirmiştir.

Ölkemizdeki aile yapısı gereği yerli çalışanlar, ev içi hizmetlerde genellikle yatılı olarak çalışmayı kabul etmemektedirler. Bundan dolayı yatılı çalışma alandaki boşluk, ucuz ve güvencesiz iş gücünü oluşturan ve daha çok BDT ölkelerinden ölkemize çalışmak üzere gelen, yabancı göçmen kadınlarla doldurulmaya çalışılmaktadır. Yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular da bunu desteklemektedir. Yani göçmen kadınların İzmir'deki ev içi hizmetlerde çalıştırılmak üzere, en çok tercih edildikleri alan, çalışanın yatılı kalmasını gerektiren, yaşlı bakımı ve yaşlı hasta bakımı alanlarıdır. İzmir'de göçmen kadınların yoğun olarak çalıştıkları ilçeler; Konak, Karşıyaka, Bornova ve Balçova gibi, eğitim ve gelir seviyesinin yüksek olduğu ilçelerdir. Bu ilçelerde göçmenlerin varlığının nedeni, evdeki bireylerin çalışması ve bu bireylerin bakım ihtiyacı olan yakınları için (yaşlıların, hastaların ve çocukların bakımı için) kendilerine yardımcı aramasıdır.

Göçmen kadınlarla yapılan yüz yüze görüşmeler sonucunda, 18 kadın katılımcıdan 13'ünün İzmir'e bir akrabasının yardımıyla yani göçmenlerin oluşturduğu bir ağı aracılığıyla geldiği tespit edilmiştir. Buna göre, bu göçmen ağı arasındaki ilişkilerin yani öncü göçmenler, akrabalar ve tanıdıklar arasındaki ilişkilerin, kadın emek hareketlerinin artmasında ve devamlılığında önemli bir faktör olduğunu söylemek mümkündür. Akraba bağlarıyla birlikte, Türkiye'nin uyguladığı vize politikalarının da göçü kolaylaştırıcı bir etkisi bulunmaktadır. Görüşme yaptığımız tüm göçmen kadınlar, Türkiye'ye turist vizesiyle giriş yaptıklarını, ölkemizde 90 gün kaldıktan sonra, kısa süreliğine hatta bazen 24 saat içinde kendi ölkelerine veya bir başka ülkeye giriş yaparak, tekrar Türkiye'ye dönüş yaptıklarını belirtmişlerdir. Bundan hareketle, bu göçmen kadınların hareketliliğinin "mekik göçü" oluşturduğu ve bu kadınların Türkiye'de düzensiz göç sistemi içinde yer aldıklarını söylemek mümkündür.

Bu araştırma kapsamında yapılan görüşmeler sonucunda, bazı göçmen kadınların özellikle yaşça büyük olanların Türkiye'de sürekli olarak kalmak istemedikleri tespit edilmiştir. Katılımcıların, Türkiye'de tahmini kalış sürelerinin en uzun 120 ay olduğu, en düşük ise altı ay olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca katılımcıların, Türkiye'deki sürekli kalış durumları da medeni durumlarına göre değişiklik göstermektedir. Bekâr katılımcılar, evlendikleri takdirde Türkiye'de kalabileceklerini, evli olanlar ise çocuklarına ve ailesine olan özlemleri sebebiyle para kazanıp, kendi ölkelerine dönmek istediklerini belirtmişlerdir.

Bu araştırmayla, ölkemizde, göçmen kadınların bakım hizmetlerindeki boşluğu doldururken, sadece göçün cinsiyet seçiciliği açısından değil, aynı zamanda nitelik, uyruk ve donanımları bakımından da bir bu sistem içinde, bir elekten geçtikleri tespit edilmiştir. Ayrıca Türkçe ve ana dilleri dışında yabancı dil (İngilizce ve Rusça) bilen kadınların daha çok çocuk bakımında ve yeminli tercümanlık gibi işler için devlet kurumları tarafından tercih edildiği, temizlik işlerinde ise daha çok eğitim seviyesi daha düşük olan Gürcü ve Özbek asıllı kadınların tercih edildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Bu yabancı göçmen kadınlar, çalışma hayatında göçmen ve kadın kimliklerinden dolayı belirli zorluklarla mücadele etmek zorunda kalmaktadırlar. Bu zorlukların başında, göçmen kadınların kayıt dışı çalışmaları gelmektedir. Bu durum, bu yabancı göçmen kadınların, iş güvenliğinden yoksun olmalarına, ağır şartlarda çalışmalarına ve güvensiz ortamlarda her türlü şiddete (fiziksel ve ruhsal) maruz kalmalarına yol açmaktadır. Ayrıca yapılan görüşmelerde, kadınlar sık sık eşlerine ve çocuklarına olan özlemlerini dile getirmişlerdir. Göçmen kadınlar,

kendi evlerine ve çocuklarına eşlerinin, annelerinin veya kız kardeşlerinin baktığını ifade etmişlerdir. Göçmen kadınlar, çocuklarıyla internet üzerinden, telefonla görüntülü görüşme yaptıklarını ve özlemlerini biraz olsun gidermeye çalıştıklarını belirtmişlerdir. Bununla birlikte, sevdiklerine hediyeler alıp, bu hediyeleri aracı kişilerle göndererek, çocuklarını mutlu etmeye çalıştıklarını söylemişlerdir. Yani bu göçmen kadınlar, “sınırlar arası ebeveynlik” yapmaya çalışmaktadırlar. Katılımcılar, birikimlerini de genellikle belirli bir komisyon alan aracı kişiler ve PTT vasıtasıyla ülkelerine gönderdiklerini belirtmişlerdir. Göçmen kadınlar çoğunlukla kayıt dışı çalıştıkları için, çalıştıkları süre boyunca kazandıkları paralarını da aracıyla gönderdikleri için, Türkiye’den yurt dışına olan döviz transferinin hacmi de hesaplanamamaktadır.

Ülkemizdeki şartlar bu şekilde devam ettiği müddetçe, göçmen kadınların ülkemizde ve İzmir’de kayıt dışı istihdam durumunun devam edeceği ve artacağı öngörülmektedir. Bu nedenle, ev içi bakım hizmetlerinde çalışan göçmen kadınların düzensiz göç sisteminden ve kayıt dışı istihdam sisteminden çıkarılması için devletin yabancı işçi göçü ve yabancıların istihdamı politikalarında düzenlemeler yapması gerekmektedir. Yapılacak olan bu düzenlemeler, ev içi bakım hizmetleri sektöründeki istihdamın, kayıt dışından çıkarılıp, yasal istihdama geçişini sağlayacak, kadın göçmenlerin çalışma koşullarını iyileştirecek ve aynı zamanda göç trafiğinin de izlenmesini ve yönetilmesini kolaylaştıracaktır.

Kaynakça

- Akalın, A. E. (2014). Türkiye’de Ev Hizmetlerinde Çalışan Göçmen Kadınların Toplumsal ve İktisadi Varoluş Stratejileri Üzerine Sosyolojik Bir Analiz. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Ankara.
- Akay-Ertürk, S. (2015). A geographical assessment of labour immigration in Turkey. *International Journal of Human Sciences*, 12(2), 521-531
- Atatimur, N. (2008). Reasons and Consequences of International Labor Migration of Women into Turkey. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Doğal ve Uygulamalı Bilimler, Ankara.
- Barın, H. (2015). Türkiye’deki Suriyeli Kadınların Toplumsal Bağlamda Yaşadığı Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Göç Araştırmaları Dergisi/The Journal of Migration Studies*, 1(2), 10-56.
- Bakıcıburada.com. (2020). <https://www.bakiciburada.com/bakici-is-ilanlari>. 18.12.2020 tarihinde erişildi.
- Can bakıcı hizmetleri. (2020). <https://www.canbakicihizmetleri.com/ilan-kategori/bebek-bakicisi>, 27.12.2020 tarihinde erişildi.
- Çelik, N. (2005). Immigrant Domestic Women Workers in Ankara and Istanbul. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Coşkun, E. (2016). Türkiye'nin Göç Rejiminde Toplumsal Cinsiyet Faktörü: Ugandalı Göçmen Kadınlar Örneği. *Feminist Dergi*, 8(1), 91-104. https://doi.org/10.1501/Fe0001_0000000153.
- Coşkun, E. (2017). Türkiye’de Kâğıtsız Göçmen Kadınlar ve Sosyal Hizmetler. *Çalışma ve Toplum*, 54, 1299-1315.
- Danış, D. A. (2010). İstanbul’daki Eklemlenme Sürecinde Toplumsal Ağlar Iraklı Göçmenlerin Parçaları. B.Pusch, T.Wilkoszewski (Eds.), *Türkiye’ye Uluslararası Göç Toplumsal Koşullar-Bireysel Yaşamlar* (ss. 194-224). İstanbul: Kitap.
- Dedeoğlu, S., ve Gökmen, Ç. E. (2011). *Göç ve Sosyal Dışlanma Türkiye’de Yabancı Göçmen Kadınlar*. Ankara: Efil.
- Demirdizen-Çevik, D. (2013). Türkiye’de Ev Hizmetlerinde Çalışan Göçmen Kadınlar: Yeni Düzenlemelerle Yarı Köle Emegine Doğru mu?. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 213(3), 325-346.
- Deniz, A., ve Özgür, E. M. (2010). Rusya’dan Türkiye’ye Uluslararası Göç: Antalya’daki Rus Göçmenler. *Ege Coğrafya Dergisi*, 19 (1), 13-30.

- Deniz, A. (2018). Türkiye'ye Filipinli Dadı Göçü: Aracı Firmaların Rolünü Anlamak. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 16 (2), 289-301. https://doi.org/10.1501/Cogbil_0000000203.
- Dinçer, G.C. (2015). Türkiye ve Gürcistan Bağlamında Göçmen Kadın Emegi: Güvencesizliğin ve Belgesizliğin Mekânı Olarak Ev İçi Alan. İ. Südaş, İ. Körükmez (Der.), *Göçler Ülkesi* (ss. 95-113). İstanbul: Ayrıntı.
- Ercan, H., Hoşgör, A. G., ve Yılmaz, Ö. (2010). Kadınların İşgücüne Katılımını Belirleyen Etmenler ve İl İstihdam ve Meslek Kurulları İçin Öneriler: Ankara, Gaziantep ve Konya. Ankara: ILO.
- Erdem, Z., ve Şahin, L. (2009). Ülkemizde Ev Hizmetlerinde İstihdam Edilen Yabancı Uyruklu İş gücünün Çalışma Koşulları: İstanbul İli Üzerine Bir Alan Araştırması, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 57, 282-325.
- Gebelek, G. (2008). The New International Migration from a Gender Perspective: A Case study of Post-Soviet 'Servants of Tourism' in Antalya. Koç University, İstanbul.
- Gökmen, Ç.E. (2011). Türk Turizminin Yabancı Gelinleri: Marmaris Yöresinde Turizm Sektöründe Çalışan Göçmen Kadınlar, *Çalışma ve Toplum*, 1, 201-232.
- Gökbayrak, Ş. (2009). Refah Devletinin Dönüşümü ve Bakım Hizmetlerinin Görünmez Emekçileri Göçmen Kadınlar. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 21(2), 55-81.
- İşin olsun. (2020). Mobil uygulama İzmir'de yatılı yabancı bakıcı. 27.12.2020 tarihinde erişildi.
- Kaya, M. (2016). Türkiye'deki Suriyeli Kadın Sığınmacıların İş Piyasasındaki Çalışma Koşullarına Sosyolojik Bir Bakış: Şanlıurfa Örneği, II. Uluslararası Ortadoğu Konferansları, 155-171.
- Kofman, E., Phizacklea, A., Raghuram, P., & Sales, R. (2000). *Gender and International Migration in Europe: Employment, Welfare and Politics*. London: Routledge.
- Kılınç-Canbaz, B. (2020). Suriyeli Mülteci Kadınların Fiziksel Aktivite Deneyimlerinin Kültürel Bağlamda İncelemesi. Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri ve Teknoloji Programı, Ankara.
- Memiş, E., ve İzdeş, Ö. (2018). Türkiye'de Yaşlı Bakımı ve Kadın İstihdamı. Ulutürk, Ünlütaş, Ç. (Der.) *Feminist Sosyal Politika (Bakım, Emek, Göç)* (ss. 99-138). İstanbul: Note Bena.
- Nizam-Kahya, Ö. (2019). Türkiye'nin Uluslararası Göç Deneyiminde Milliyetçilik Söyleminde Yeniden İnşası: İzmir'deki Suriyeliler Örneği. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalı, Isparta.
- Ünlütürk-Ulutaş, Ç., ve Kalfa, A. (2009). Göçün Kadınlaşması ve Göçmen Kadınların Örgütlenme Deneyimleri. *Fe Dergi: Feminist Eleştiri*, 1(2), 13-18. https://doi.org/10.1501/Fe0002_0000000002
- Oishi, N. (2002). *Women in Motion: Globalization, State Policies and Labor Migration in Asia*. California: Stanford University Press.
- Özdemir, Y. (2018). Ev Hizmetlerinde Yerli ve Yabancı Çalışan Kadınların Sosyo-Ekonomik Analizi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Çanakkale.
- Parrenas, R. S. (2000). Migrant Filipina Domestic Workers and the International Division of Reproductive Labor. *Gender and Society*, 14 (4), 560–580. <https://doi.org/10.1177/089124300014004005>.
- Parrenas, R. S. (2001). Transgressing the Nation-State: The Partial Citizenship and 'Imagined (Global) Community of Migrant Filipina Domestic Workers Signs: *Journal of Women in Culture and Society*, 26(4), 1129–1154. <https://doi.org/10.1086/495650>.
- Sahibinden.com. (2020). <https://www.sahibinden.com/yarдимci-arayanlar/izmir?pagingOffset=60>. 27.12.2020 tarihinde erişildi.
- Sirkeci, İ., ve Zeyneloğlu, S. (2014). Türkiye'de Almanlar ve Almancılar, *Göç Dergisi*, 1(1), 77-118. <https://doi.org/10.33182/gd.v1i1.549>.
- Hondagneu-Sotelo, P., & Avilla, E. (2003). 'I'm Here, but I'm There?': The Meanings of Latina Transnational Motherhood. In *Gender and Society*, 3, 317–340. doi.org/10.1177/089124397011005003.
- T.C. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2019), İzmir'de yabancı uyruklu kadın sayısı. 10.01.2019 tarihinde erişildi.

- Toksöz, G. (2007). İş gücü Piyasasının Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Analizi ve Bölgeler Arası Dengesizlikler. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 4(15), 57 - 79.
- Toksöz, G., ve Ünlütürk-Ulutaş, Ç. (2012). Is Migration Feminized? A Gender-and Etnicity Based Review of Literature on Irregular Migration to Turkey, Paçacı Elitok, S., Straubhaar, T. (Ed.) *Migration and the EU* (ss. 85-111). Germany: Hamburg Institute of International Economics.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2020). Bölgesel İstatistikler Cinsiyete Dayalı Eğitim Verileri. <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do>. 18.10.2020 tarihinde erişildi.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2020). Bölgesel İstatistikler Cinsiyete Dayalı İş gücü Verileri. <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do>. 18.10.2020 tarihinde erişildi.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2020). Uluslararası Göç İstatistikleri. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Uluslararası-Göç-İstatistikleri-2019-33709>. 18.10.2020 tarihinde erişildi.
- Yakar, M. (2020). XXI. Yüzyılın Başında Türkiye'nin Yabancı Nüfusunda Yeni Eğilimler. S. Sallan Gül, S. Dedeoğlu, Ö. Nizam Kahya (Eds.), *Türkiye'de Mültecilik, Zorunlu Göç ve Toplumsal Uyum* (ss. 31-71). Ankara: Bağlam.
- Yalçın, Ç. (2015). Türkiye'de Ev Hizmetlerinde Çalışan Göçmen Kadınlar ve Ekonomik Şiddet, *Fe Dergi: Feminist Eleştiri*, 7(1), 50-60.
- Yardimciara.com. (2020). <https://www.yardimciara.com/is-ilanlari>. 27.12.2020 tarihinde erişildi.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (6. Baskı). Ankara: Seçkin.
- Yükseker-Deniz, H. (2003). *Laleli-Moskova Mekiği: Kayıtdışı Ticaret ve Cinsiyet İlişkileri*, İstanbul: İletişim.

EXTENDED ABSTRACT IN ENGLISH

With the dissolution of the Soviet Union in 1991, a large class of unemployed emerged in countries that transitioned to a free market economy. At the same time, the rapid development of industry in the first World countries, which is the period when the rate of population growth is highest worldwide, has increased the need for human labor. Women who were unemployed in their own countries joined the migration movement due to the unqualification of women's labor and women being the first group to be dismissed compared to men in third world countries. In the 1980s, with the transition of Turkey to a free market economy, women began to play an active role in business life. As a result of this situation, especially in cities, there has been a search for new solutions in which women be assigned with child, elderly and patient care and domestic services, which are attributed as their duty from a sexist point of view. As a result of the increase in the elderly population and female employment rates in Turkey, various domestic and care services encumbered to women have started to be transferred to migrant women, especially from CIS countries. Within the scope of this research, in-depth and face-to-face interviews were conducted with 18 women immigrants from Azerbaijan, Georgia, Turkmenistan and Uzbekistan, who came to İzmir. The data obtained as a result of these interviews were evaluated using the descriptive analysis method. According to this analysis, our research questions are detailed around four key issues. What are the migration processes of migrant women, the reasons why they prefer Turkey and Izmir and the spatial patterns of their mobility? What are the factors that are effective in the situations of preference and preferability in employment according to their origin and skills? What are the disadvantages or abuses that the identities of "immigrant, servant, caregiver and woman" create in their working and living conditions? What are the ways to communicate with family members and those they leave behind in their hometown? In the field research,

participants were asked questions that would measure' the disadvantages they experienced as migrant women 'and' their spatial preferences for work and living space according to the countries they came from'. With these questions, it is aimed to reveal the effects of spatial differences in international women's labor migration. Three different data groups were used to strengthen the spatial preference: (i) data on female employment rates, elderly population rates, over-high school graduation rates and the number of female immigrants by nationality obtained from official statistics offices, (ii) data obtained by scanning foreign caregiver search advertisements from Izmir on various dates through female migrant brokerage houses and online caregiver sites in Izmir and (iii) interviews applied to women and intermediary firms working in care services. As a result of the evaluations, the factors that determine the eligibility of women according to the fields they work in are the country they come from and their skills. The high proportion of Izmir's elderly population and the fact that women are more involved in their working lives has increased the workload of these women in domestic services and revealed the need for help. The weakness of public and private support in meeting these needs has led individuals to informal care at home. Due to the Turkish family structure local women do not prefer to work in a boarding house, as it is not generally welcomed to stay in a residential area. The gap in this area is tried to be filled with immigrant women who have cheap labor. As a matter of fact, this is the reason why immigrant women are the most preferred area of domestic services in Izmir for elderly and elderly patient care. Konak, Karşıyaka, Bornova and Balçova, where immigrants work, are the districts where education and income levels are high. Therefore, if there is no government support for the gap in this area, it is assumed that the informal employment situation of migrant women in Izmir will increase. informal employment of migrant women in general has made them more vulnerable. The volume of foreign currency transfers from Turkey cannot also be calculated because they send their money earned during their informal work by means of intermediary. At the same time, the fact that women work informally makes it difficult for us to reach the exact figures about them. In order to remove these women from the irregular migration and unregistered employment system, the state should increase soft control in these areas and regulate migration and employment policies that will enable transition from informal to legal employment.